

Historische Kring Maarssen

30e Jaargang no. 1, februari 2003

CAFE-RESTAURANT

„GEESBERGE“
aan de Vecht
MAARSSSEN

voor al
uw bruiloften en partijen

Michel en Cokky Heinsius
Zandpad 23 - Maarssen
Telefoon: 0346-561435

RADIO - T.V.

ELECTR. HUISHOUDELIJK

+ VOORDEEL + VAKMANSCHAP

+ KWIEKE SERVICE

radio en t.v. speciaalzaak

elektron

Nassastraat 9-11,
3601 BA Maarssen
telefoon: 0346-562081

Koetsveld Assurantiën

- * PENSIOENEN
- * HYPOTHEKEN
- * BELEGGEN
- * FINANCIERINGEN
- * LEASEN

Raadhuisstraat 15
3603 AV Maarssen

Telefoon: 0346-561 680/567 757
Telefax: 0346-560 869

Onderdeel van Nico Koetsveld Beheer BV

ReoLine

LINGERIE BEENMODE BADMODE
LANGEGRACHT 55 TEL. (0346) 575343 3601 AK MAARSSSEN

HISTORISCHE KRING MAARSSSEN

Opgericht 11 september 1972, opgenomen in het verenigingenregister bij de Kamer van Koophandel en Fabrieken voor Utrecht en Omstreken onder nummer 301763120000.

Bestuur: B. Visschedijk, voorzitter, Mevr. M. Tijhuis, secretaris, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, tel.: 0346-575222, Mevr. A. Wolters-Dekkers, penningmeester, giro 2907376, J.H.W. van Bommel, R. Betten, H. Blaauw, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. H. Pouderoyen, W. Klever en A. de Zwart.

Lid van verdienste: Mevr. J.G. Zwijns-Brink (20-02-84) en drs. W. Smits (10-02-94).

Erelid: N. van Tricht (10-02-94), Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman (09-02-95), Mevr. G.M. Willekes-van Putten (24-02-2000), J.H. Sagel (22-02-2001), B. de Ruiter (21-02-2002).

Redactie: B. de Ruiter, Mevr. M.C. Hatzmann-Scheltema, Mevr. A.H. Hogenhout-Hofman.

Redactie-adres: Mozartlaan 5, 3603 BD Maarssen, tel.: 0346-565471.

Lidmaatschap: De leden bepalen zelf op de jaarlijkse Algemene Ledenvergadering de contributie voor het lopende jaar. Deze bedraagt thans € 11,00 voor leden, € 8,50 voor het tweede en elk volgende lid op hetzelfde adres. Een tweede lidmaatschap, maar dan zonder periodiek is ook mogelijk en kost slechts € 5,-. Leden in het buitenland betalen € 14,50 i.v.m. de verzendkosten.

Voor meer informatie en eventueel aanmelden als lid van de Kring kunt u schrijven naar de Historische Kring Maarssen, Postbus 90, 3600 AB Maarssen, of contact opnemen met de ledenadministratie, Mevr. A. Wolters-Dekkers, Mozartlaan 12, 3603 BH Maarssen, tel.: 0346-579940.

Werkgroep archeologie: H. Blaauw, Bloemstede 193, 3608 TB Maarssen, tel.: 0346-562425.

Werkgroep archief/bibliotheek: H. Pouderoyen, Fazantenkamp 576, 3607 DG Maarssen, tel.: 0346-569133.

Verkoop losse nummers: R. Betten, Troelstrastraat 26, 3601 WE Maarssen, tel.: 06-2041.6528.
ISSN: 1384-0967

30e Jaargang no. 1, februari 2003

Verschijnt 4 x per jaar

Kringnieuws

Donderdag 27 februari 2003 houden we onze jaarlijkse **Algemene Ledenvergadering**. Zie hiervoor de convocatie elders in dit nummer. Voor de pauze speelt zich altijd het huishoudelijk gedeelte af en na de pauze zoeken we naar een bijzondere lezing, om veel mensen naar de vergadering te lokken. Dit keer hebben we de oud-voorzitter van de Historische Kring Breukelen, **Arie Manten**, bereid gevonden iets te vertellen naar aanleiding van zijn boek over de geschiedenis van Breukelen tussen 800 en 1200. Hij heeft een relatief onbekend onderwerp gekozen, namelijk **de overgang van Friesheidens geloof naar christendom**. Zo simpel als het hier staat was het natuurlijk niet en dat is precies het onderwerp van de lezing. De heer Manten heeft wel vaker lezingen voor ons gehouden en degenen die dat hebben meegemaakt weten dat hij een voortreffelijk spreker is. **Kom dus naar de Merenhoef, aanvang van de vergadering is 20.00 uur.**

Dinsdag 25 maart in de Merenhoef, De Hollandse Waterlinie, boek en lezing, aanvang 20.00 uur. Onlangs verscheen van Chris Will bij uitgeverij Matrijs een boek over de Hollandse Waterlinie. In het rampjaar 1672 hadden geïmproviseerde inundaties en schansen de Fransen weten tegen te houden. Door dit succes besloot men een defensielinie aan te leggen met het water als bondgenoot. De 85 kilometer lange linie bepaalde voor een belangrijk deel de infrastructuur en het landschap van Midden-Nederland. Maarssen ligt midden in de Waterlinie en daarom leek het ons goed om de auteur van het boek te vragen voor een lezing. Hij is conservator van Museum Boymans van Beuningen in Rotter-

dam.

Het boek heet *Sterk Water*, is verkrijgbaar bij de boekhandel en kost euro 19.95.

Paaszaterdag 19 april, boekenmarkt in Bisonspoor

In samenwerking met de winkeliersvereniging Bisonspoor organiseert de Historische Kring Maarssen een boekenmarkt. Iedereen die het afgelopen jaar aanwezig was op de boekenmarkt bij de oranje bij Goudestein weet wat dat wil zeggen: het was toen snijgend koud! Nu staan we binnen, warm en overdekt. Ruim dertig kramen zullen er zijn, waar boeken, ansichtkaarten en prenten worden verkocht. Bovendien is er een muntendeskundige in wiens kraam de hele dag munten kunnen worden aangeboden ter taxatie. Tussen 14.00 en 16.00 uur zal bij de kraam van de Historische Kring Henk van Roon aanwezig zijn, de eigenaar van de galerie op de Schippersgracht in Maarssen. Bij hem kunt u uw schilderijen en prenten laten zien. Hij zal ze taxeren en er het een en ander over vertellen. Bij diverse kramen kunt u uw boeken laten zien ter taxatie, zo mogelijk komt er ook een aparte deskundige voor de taxatie van boeken.

De markt is van 10.00 tot 16.00 uur, uiteraard is de toegang gratis. Ook alle taxaties zijn gratis, kom dus gerust langs met uw spullen. Mocht u zelf boeken e.d. willen verkopen, neem contact op met Benno Visschedijk (tel 0346-567596) en hoor of er nog kramen te huur zijn. Een kraam van twee meter kost euro 6,- en twee kramen van samen vier meter kosten euro 10,-. De winkeliersvereniging heeft beloofd gratis eieren uit te delen!

Zaterdag 24 mei, excursie naar Het Nijenhuis in Heino en naar Deventer

Onze jaarlijkse excursie gaat naar Deventer, voor een stadswandeling onder leiding van gidsen van Oud-Deventer. Voordat we naar Deventer gaan, gaan we eerst 's ochtends naar kasteel Het Nijenhuis in Heino voor een rondleiding door het kasteel met zijn fraaie meubilair en oude kunst. Het kasteel is uitsluitend voor groepen op afspraak te bezoeken, dus dit is een unieke kans. Op eigen gelegenheid bestaat nog kort de mogelijkheid om de tuin en de collectie moderne kunst van de Hannema-de Stuersfundatie te bekijken, in de bijgebouwen van het kasteel.

We vertrekken op zaterdag 24 mei om 8.30 uur bij de brandweerkazerne op het Harmonieplein in Maarssen. Na de koffie komen we om 11.00 uur in Heino aan. Vervolgens gaan we naar Deventer, voor de lunch op eigen gelegenheid. Om 14.30 uur start de stadswandeling en om 16.00 uur vertrekken we weer naar Maarssen, waar we iets na vijfven aankomen.

Omdat de capaciteit van Het Nijenhuis beperkt is kunnen er maar **54** mensen mee met de excursie. Aanmelden kan alleen door te bellen tussen 19.00 uur en 20.00 uur naar de penningmeester van de Kring, tel 0346-579940. Als er plaats is maakt u vervolgens het verschuldigde bedrag over naar giro 2907376, ten name van de penningmeester van de HKM te Maarssen. Voor leden van de Kring kost het euro 15,- en niet-leden betalen euro 17,-. Inbegrepen in deze prijs zijn de entrees, de gidsen, het busvervoer en de koffie 's ochtends.

Leden zijn uitsluitend mensen die persoonlijk lid zijn, huisgenoten e.d. kunnen slechts van het leden-tarief gebruik maken als ze zelf lid zijn. Ieder lid kan maximaal één introducté meenemen.

Schenkeningen

Van de heer A. Baas kregen we een winkelboekje van kruidenier Korver aan de Emmaweg en een medicijn-doosje uit 1926 van dokter Venker.

De Kring is altijd geïnteresseerd in foto's en andere voorwerpen die betrekking hebben op de geschiedenis van Maarssen. Dus mocht u iets tegenkomen, aarzel dan niet en informeer bij één van de bestuursleden of het door de Kring gebruikt kan worden voor een artikel of ter aanvulling van het archief of de bibliotheek.

Website HKM

U kunt onze geheel vernieuwde website vinden onder www.historischekringmaarsen.nl.

Ria Tijhuis, secretaris

Bij de voorplaat

De oplettende lezer weet ongetwijfeld dat iedere jaargang een foto van een ander gedeelte van de gemeente Maarsse de omslag van het periodiek siert. In het kader van deze traditie, die nu al weer tien jaar geleden (jaargang 20, 1993) werd gestart, is dit jaar Maarsseveen aan de beurt. In Maarsseveen, tot de annexatie door Maarsse in 1949 een zelfstandige gemeente, had en heeft een deel van het grondgebied de naam De Lanen. Ongetwijfeld het gevolg van het feit dat de wegen die hier liggen, waarschijnlijk door de intensieve bemoeienis van 'projectontwikkelaar' Joan Huydecoper, Heer van Maarsseveen, etc. (1599-1661) met dit gebied, sinds mensenheugenis al lanen worden genoemd. Zo kennen we de Driehoekslaan, de Kortelaan, de Donkerelaan en de Klokjeslaan. Op de prentbriefkaart, de fotograaf staat met zijn rug naar Goudestein en kijkt richting Plesmanlaan, zien we de bebouwing aan de noordzijde van de Klokjeslaan omstreeks 1937. De thans nog zeer in trek zijnde jaren dertig woonhuizen zijn dan splinternieuw en worden vanaf het tweede huis door een sloot, waarover meerdere bruggen (dammen) liggen, van de weg gescheiden. Aan het eind van de laan zien we een andere moderniteit voor die tijd, met enige moeite kan men daar namelijk al één auto ontwaren. Het opvallendste huis in de Klokjeslaan (huisnummer 17) met het enigszins bolle, spits toelopende zadeldak werd in 1935 gebouwd door en voor aannemer/timmerman Jo de Heul. Bij een in 1985 in opdracht van de provincie Utrecht uitgevoerde inventarisatie van het gehele Maarssense cultuurbezit door de dames Van Breugel en Van Thoor werd het pand vanwege de hoge architectonische waarde in de categorie twee (d.i. waardevol) ingedeeld. Helaas heeft dit tot op heden nog niet tot een beschermde status, bijvoorbeeld door plaatsing op de gemeentelijke monumentenlijst, geleid. Opmerkelijk zijn ook de 'bezemstelen' aan de rand van de weg. Wie nu de op dezelfde plaats staande de platanen beziet, zal nauwelijks kunnen geloven dat de huidige reuzen uit deze bezemstelen zijn gegroeid. De Klokjeslaan dankt zijn naam aan een (luid)klok die vroeger op het dak of in de tuin bij het buitenhuis Mariënhof aanwezig is geweest. Andere benamingen die deze laan vroeger gehad heeft, zijn: Mariënhoffelaan en Brandspuitlaan.

J.H. Sagel

Kring Kroniek

Joods ritueel bad herontdekt aan de Diependaalsedijk

Een project voor de werkgroep archeologie.

Tot eind twintiger jaren van de vorige eeuw stond er een synagoge op de plek waar nu de woonhuizen Diependaalsedijk 40 en 42 staan. De synagoge verdween omdat toen niet meer voldoende joden in Maarssen woonden om hem in stand te houden. Voor de historische gegevens kan men Dick Dekkers *Toestanden en gebeurtenissen uit de geschiedenis van Maarssen* raadplegen. Dat er bij of in de synagoge een ritueel bad moest zijn geweest lag voor de hand, want er bestaat een bestek uit 1758 voor de bouw van zo'n bad, een mikweh, ook geschreven als mikwa(h) of mikveh.

Een aantal mensen was wel op de hoogte van het bestaan van een paar muurtjes in de kruipruimte van Diependaalsedijk 40. Omdat ze vrijwel geheel waren bedolven onder zand en puin was niet te zien wat er zich precies bevond. Onlangs werd het huis verkocht en door de medewerking van zowel koper als verkoper kreeg de Historische Kring een unieke kans. Door het weghalen van een deel van de vloer van de woonkamer konden we in de kruipruimte komen. Daaruit is op een zaterdag zo'n drie kuub puin en zand weggehaald. Toen kwam er een gemetseld keldertje tevoorschijn, waarvan de muren waren afgewerkt met geglazuurde plavuizen. Alles verkeerde nog in goede staat, ook de loden leidingen die dienden voor de aanvoer van water en als overloop. De maten en de uitvoering klopten precies met die van het oude bestek. Er was dus geen twijfel mogelijk: dit was de oorspronkelijke mikweh! De plek was een verrassing, namelijk binnen in de ruimte van de oude synagoge.

Een mikweh is een joods ritueel bad dat wordt gebruikt om personen en sommige voorwerpen te reinigen. Het woord komt uit het Hebreeuws en betekent verzameling, vooral van water. Het water moet afkomstig zijn van een natuurlijke bron of rivier, vermoedelijk werd hier genoeg genomen met regenwater. Het bad moet voldoende groot zijn om een vrouw van gemiddelde omvang geheel onder te kunnen dompelen. Dat klopt zeker voor onze Maarssense mikweh, want die is 5 voet lang en diep en ruim 3 voet breed. Een voet is ruim dertig centimeter. Vooral werd de mikweh gebruikt door vrouwen om zich te reinigen na de menstruatie, maar sommige belijdende joden reinigden zich bij diverse gelegenheden. Het belang van een dergelijk bad werd duidelijk als men weet dat het joden niet was toegestaan zich te vestigen in een plaats zonder mikweh. De vloer is intussen weer dichtgemaakt en het rituele bad ligt nu weer ongestoord op de plek waar het zich al bijna 250 jaar bevindt.

Lezing van Dr. H.J.A. Berendsen, Universitair hoofddocent in de fysische geografie op dinsdag 26 november 2002.

Een buitengewoon boeiende, leerzame lezing met zeer duidelijke dia's over de ontwikkelingsgeschiedenis van het rivierengebied in Midden-Nederland. Ondanks onze aankondiging dat de spreker ook zou ingaan op het ontstaan van de Vecht, bleek dat maar heel kort het geval. In het kader van deze lezing die over 100 en 50 miljoen jaren geleden ging een heel onbetekenend onderdeel, dat dan ook alleen maar even genoemd werd. De Vecht, die een zeer jonge vertakking van de Rijn is, bestaat nog maar drie tot vierduizend jaar.

Cees Bloemendaal benoemd tot lid van verdienste van de Kring

In Maarssen loopt een aantal mensen rond dat heel wat weet van de geschiedenis van ons mooie Vechtdorp. Een van die mensen heeft zich een bijzondere positie verworven, onder andere door een serie lezingen. Intussen hebben al meer dan duizend mensen een lezing bezocht van de man waar we hier over schrijven: Cees Bloemendaal. Door zijn vlotte manier van vertellen boeit hij een groot publiek. Uit de losse pols strooit hij allerlei wetenswaardigheden en anekdotes door zijn verhalen. Deze lezingen zijn alleen mogelijk door het verzetten van een grote hoeveelheid werk: het doorploegen van archieven, het navraag doen bij dorpsbewoners, het bijhouden van een schat aan gegevens en nog het een en ander.

Om recht te doen aan dit vele en belangrijke werk heeft het bestuur van de Historische Kring Maarssen op 14 januari 2003 de heer Bloemendaal benoemd tot lid van verdienste. In deze benoeming

De bodem van het bad met de loden toevoerspomp.

Foto eigendom HKM.

komt ook tot uitdrukking dat zijn lezingen in hoge mate bijdragen aan het bewustworden van de inwoners van Maarssen van het cultureel erfgoed in onze gemeente. En dat is een van de hoofddoelstellingen van onze Kring.

Wij feliciteren Cees Bloemendaal van harte met deze benoeming!

Van de redactie

- 1 Het overnemen van artikelen zonder toestemming van de redactie is verboden.
 - 2 De inhoud van de artikelen is voor de verantwoording van de auteur.
 - 3 U kunt kopij voor het volgende nummer inleveren vóór 1 april 2003.
-

Gevolgen van de Bataafse revolutie

In het vorige artikel over de patriottentijd werd ondermeer geschreven over de komst in 1795 van het Franse leger en het Bataafse legioen. Dit laatste stond onder leiding van generaal Daendels. Op zondag 18 januari stuurde hij vanuit Maarssen zijn adjudant Krayenhoff naar Amsterdam om te proberen zonder strijd de omwenteling in die stad te bewerkstelligen. Enkele dagen daarna al dansten de Amsterdammers om de vrijheidsboom. In veel steden en dorpen werd zo'n boom geplaatst. Het artikel eindigde met de vraag: Hebben Maarssenaren ook om de vrijheidsboom gedanst? Zeer waarschijnlijk wel, maar gegevens daarover heb ik niet gevonden. De Breedstraat lijkt daarvoor de meest waarschijnlijke plaats. Zo'n boom werd meestal in de top getooid met een frygische muts. Dat is een rode, kegelvormige muts met naar voren omgebogen punt. Voor de Romeinen was zo'n muts al het zinnebeeld van de vrijheid. De vrijheidsboom was in 1795 in de Bataafse Republiek maandenlang het monument van de omwenteling. Voor de oranjezinden was de boom een bron van ergernis. Soms werd hij vernield of de muts werd uit de top gehaald. Dit laatste schijnt in Breukelen het geval geweest te zijn.

Afb. 1. Maarssen behoorde van 1795 tot 1806 bij het Departement van Texel. De grens van dit departement en dat 'van den Rijn' liep juist oostelijk van de huidige gemeente Maarssen.

Uit Historische Atlas, Dr. G.J. Dozy.

Ander bestuur

Na de opwinding veroorzaakt door de omwenteling kreeg de bevolking te maken met de praktijk van de Bataafse revolutie. Het belangrijkste gevolg was de stichting van één Nederlandse staat, de Bataafse Republiek. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden ontstond in 1588 in de Tachtigjarige Oorlog (1568-1648). Het was de patriotten in 1787 niet gelukt de oude republiek 'op te ruimen'. Dit gebeurde wel in januari 1795 met geweld en door vreemde handen. *'Wij hebben het nieuwe van vreemden ontvangen, ja; maar tevens waren wij er rijp voor..... Zonder 1795 geen nieuwe Nederlandse geschiedenis; zonder de geweldadige omverwerping van het oude geen nieuw Nederlandsch volksbestaan..... Het wonder is niet dat de oude Nederlandsche staat in 1795 gevallen is, maar dat ze toen nog bestond'.¹*

De zeven provincies verloren hun soevereiniteit. Er kwam een centraal gezag. Om het land in de nieuwe situatie bestuurbaar te maken werd het ingedeeld in departementen (afb.1.) De provincie Utrecht werd verdeeld over drie departementen. De Vechtstreek kwam bij het Departement van Texel. In 1806 en 1810 volgden andere verdelingen in departementen (zie naschrift).

Het stadhouderschap, de adel en de erfelijke ambten werden afgeschaft. De goederen van de adel werden te koop aangeboden.

Een ingrijpende gebeurtenis voor het platteland was de afschaffing van de heerlijke rechten in februari 1795.² De meeste ambachtsheren legden zich na protest noodgedwongen hierbij neer. In Maarssen en Nieuw-Maarsseveen werd op dinsdag 17 februari 1795 het oude bestuur vervangen. De eed die schout en schepenen moesten afleggen luidde als volgt:

Eed voor schout en schepenen d.d. 17-2-1795³

Vrijheid Gelykheid Broederschap of de Dood

**Wij Provisioneel Schout en Schepenen zoo voor Maarssen als Maarsseveen be-
loovende en zweeren by deeze aan de(n)
goede Burgeryen van Maarssen en (de)
Maarsseveen dat wy ons gehouwen Ge-
trouw in onse posten zullen gedraagen
dat wy niemand onrecht en.... justie maar
een ieder en gerechtigheyd zullen doen
wedervaare. Steunende op de recht van**

**den Mensch en voorts dat wy verders in 't
generaal zullen werken tot welzyn van de
burgeryen en ons beyveren voorrech-
ten en die voordeelen te ver (r-)krijgen
waar van wy op het plattela(nd) tot heden
tot verstookten zijn geweest terwyl wy dan
ook verders zullen observeeren zodanige
wetten costumeren en usantien als ons
zyn raakende en in usantie zyn zoo waar-
lyk helpe my God allemagtig**

Eerder was er al een Comité Revolutionaire gevormd. Het bestond uit Pieter Dirk Maureau, Pieter Horn, Hendrik van Eyk, Borus Hijman, Johannes Albertus Dusseldorp en Willem van Rossum. Dusseldorp kwamen we al tegen in het eerste artikel in mei 2002. Hij was de koperslager die in het huis woonde waar nu de slagerij Dorrestein is gevestigd. Pieter Maureau en Willem van Rossum woonden in de Kaatsbaan ter hoogte van de huidige schoenmakerij. Het Comité vertegenwoordigde de burgerij van Maarssen en Maarsseveen. Het stuurde de zittende vroedschappen van beide dorpen inclusief de secretaris en de bode naar huis. De motivering daarvoor was dat het de burgerij vrijstond haar eigen vertegenwoordigers te kiezen en dat aanstellen van bestuurders door één man (de ambachtsheer) onwettig was, het was in strijd met de 'Vrijheid'. De leden van de zittende gerechten werden als *'stille, ambteloze burgers'* naar huis gestuurd. Hen werd verder niets in de weg gelegd. Anderen vormden de voorlopige municipaliteit (gemeenteraad). Vreemd genoeg werd in deze nieuwe raad dezelfde dag Jasper van den Helm weer benoemd als schout.⁴

De rechtshamer van Nieuw-Maarsseveen in de herberg Het Zwarte Varken werd na 1795 steeds minder belangrijk omdat de municipaliteit van Maarssen en Nieuw-Maarsseveen tijdelijk gezamenlijk vergaderden in de Eenhoorn.⁵ Toen de scheiding weer tot stand was gekomen in 1801 werden de bijeenkomsten van de overheid van Nieuw-Maarsseveen verplaatst naar de herberg in de Kaatsbaan, op de plek waar nu De Graaff-mode is gevestigd.

Het rechthuis (later gemeentehuis) van Maarssen bleef nog tot 1827 in de herberg de Zwaan gevestigd. Een gerecht had een gerechtsbode in dienst. Zijn belangrijkste taken waren het rondbrengen van brieven van het gerecht en het innen van belastingen. In vroeger tijden droeg hij aan zijn gordel een 'bodebus' waar de brieven in

Afb.2. De zilveren bodebus heeft een lengte van 6,5 cm en een breedte van 5 cm. De bodebus bevindt zich in het gemeente-archief van Maarssen. Foto. H. Pouderoyen.

zaten. Aan de bus werd vaak een zilveren schild bevestigd waarop het wapen van het gerecht was afgebeeld. Toen de bus aan het einde van de 18e eeuw buiten gebruik raakte, bleef de bode, als hij in functie was, het schild dragen. Dit werd vanaf die tijd bodebus genoemd. Van de trekschuit en de diligence kon de bode, mits hij zijn bodebus droeg, gratis gebruik maken. In het gemeente archief Maarssen bevindt zich de Maarssense bodebus. Mogelijk in gebruik genomen door E. Veerkamp in 1803. Hij was gerechtsbode vanaf 1795.⁶

Verkiezingen, emancipatie van geloofsrichtingen.

In het voorjaar van 1795 werden er ook verkie-

zingen gehouden. Een revolutionair gebeuren. De bevolking had eerder nog nooit inspraak in het bestuur. Maarssen was één van de weinige plaatsen waar het kiezen toen plaatsvond in overeenstemming met deugdelijke, plaatselijke reglementen.⁷ In de gekozen municipaliteit zullen vrijwel zeker katholieken zitting gehad hebben. Dat was een belangrijk feit, want sinds rond 1600 mochten rooms-katholieken (als gevolg van de kerkhervorming) geen officiële ambten bekleden. De emancipatie van de joden liet nog op zich wachten. Deze kwam in 1796 schoorvoetend op gang. Een Maarssens voorbeeld daarvan vonden we in het volgende citaat: 'Een verandering van betekenis is, dat de Hoogduitse Synagoge aan de Diependaalsedijk in 1796 vrijgesteld wordt van belasting en zelfs 14 gulden en 6 stuivers betaald over 1795 "conform de gelijkheid", terugbetaald krijgt. Maar de Portugees-Joodse gemeente, die in Klein-Vegtevoort aan de Breedstraat naar de synagoge ging, moet belasting blijven betalen tot 1810! Haar voormannen bepleiten echter met succes, dat "hunnen kerk evenals andere gemeentens gevreid was van Dorpslasten". De Portugees-Joodse gemeente krijgt dan de betaalde dorpslasten over 1808 en 1809 ten bedrage van f 35.2.-. terug. We kunnen slechts gissen naar de motieven voor deze ongelijke benadering. Kan het zijn dat de sterke Oranje-gezindheid van de Portugese joden hierbij een rol speelde?'⁸

De gereformeerde (nu hervormde) kerk was verdeeld ten aanzien van de nieuwe situatie. De leiding was in het algemeen oranjegezind en dus tegen de revolutie, omdat ondermeer het stadhouderschap werd afgeschaft. Bovendien zouden de gereformeerden door de omwenteling de toonaangevende positie op kerkelijk gebied verliezen. De Dordtse synode had in 1618 de gereformeerde kerk uitgeroepen tot de hoedster van het ware geloof in de Republiek.⁹ Deze bevoorrechte positie werd in 1795 vervallen verklaard en de belemmeringen jegens katholieken en andere christelijk geloofsrichtingen werden opgeheven. Maar het verlies van de eerste plaats betekende niet dat in de praktijk de volledige gelijkshakeling direct een feit was.¹⁰ De verdeeldheid binnen de gereformeerde kerk in 1795 ontstond doordat veel leden voor de revolutie kozen, ondanks het gevaar dat hun kerk de bijzondere status zou verliezen.

Afb.3. Deze kerkbank, in de zuidelijke zijbeuk van de Nederlandse Hervormde Kerk, is uit de eerste helft van de achttiende eeuw. Meestertimmerman Jasper van Eeten, die in 1726 de preekstoel leverde, ontving in 1730 een bedrag van f 465,- voor het vervaardigen van deze bank. Van de gedeeltelijk zichtbare wapenschilden is het linker van de familie Van Lockhorst.

Foto: P.I. Hatzmann

Bestuurlijke problemen en verschuiving van de macht

Na de verkiezingen in maart 1795 werd de schout voortaan maire (burgemeester) genoemd. De aanvankelijke euforie, door de ingrijpende Bataafse veranderingen, leidde spoedig tot geschillen op landelijk, gewestelijk en plaatselijk niveau. Veel zogenaamde wijzigingen bleken vooralsnog slechts goede bedoelingen. De uitwerking van regelingen met betrekking tot de samenstelling van bestuurlijke organen bleek uiterst moeizaam te verlopen. De chaos op bestuurlijk vlak was dan ook groot in 1795 en de eerste jaren daarna. In 1798 werd eindelijk de grondwet aangenomen. Er was zelfs een staatsgreep voor nodig. De grondwet werd binnen een paar jaar gevolgd door enkele andere versies, die steeds conservatiever van inhoud waren. Een deel van de oranjegezinde bestuurders keerden zelfs terug op bestuurlijk niveau. Tot ongenoegen van een aantal patriotten die de revolutie trouw waren gebleven, werden in de stad

Utrecht na enkele jaren 'voor de raadsleden, regenten en magistraten 'opnieuw kerkbanken en koorstoelen gereserveerd en werden deze opnieuw gedecoreerd met wapenkleden die waren afgerukt toen de stadsbevolking in 1795 in de kerken was bijeengekomen om haar revolutionaire comité te kiezen.¹¹ Of er in de toenmalige dorpskerk van Maarssen ook dergelijke gebeurtenissen hebben plaatsgevonden, weet ik niet. Gezien de betrekkelijk rustige sfeer waarin in Maarssen de omwenteling lijkt te zijn verlopen, neig ik er naar om te denken dat de met prachtig houtsnijwerk versierde banken met rust zijn gelaten. Zij waren het bezit van de ambachtsheer Diederik van Tuyll van Serooskerken. De steun die zijn voorganger vrouwe Van Lockhorst tot mei 1787 aan de patriotten gegeven heeft lijkt een tweede reden waarom de banken onbeschadigd zijn gebleven.

In Tienhoven heeft zich zeer waarschijnlijk wel een incident voorgedaan. In 1787 schonken de ambachtsheer mr. Ferdinand van Collen en zijn

echtgenote aan de kerk van Tienhoven een tekstbord. De woorden gaven de blijdschap weer over de terugkeer van het oranjebeleid. Erg lang zal het bord niet in de kerk hebben gehangen. *'Het ligt voor de hand dat het een roemloos einde heeft gevonden als brandstof voor het vreugdevuur bij de intocht der Fransen in 1795. Want toen de patriotten weer opnieuw aan de macht kwamen, zuiverden zij ook de kerken van alles dat niet met hun politieke ideeën strookte'*.¹²

Voedselproblemen

Naast bestuurlijke problemen was er het probleem van de voedselvoorziening. Dit laatste was een gevoelige kwestie. Maar toch bleven velen ook toen nog de gedachten van de revolutie trouw en er werd ijverig gezocht naar oplossingen voor de tijdelijke moeilijkheden. Het ging hen uiteindelijk om de grote doelen, de 'sovereiniteit van het volk' en 'vrijheid, gelijkheid en broederschap'. Deze vormden het magische antwoord op de grieven tegen de oude situatie. En dat ondanks de problemen en de steeds luider klinkende tegenstemmen. De Amsterdamse journalist-predikant Cornelis Rogge noemde de revolutie *'een gewrocht zonder doelwit, een raadsel zonder ontknoping'*.¹³ Het voedselprobleem van 1795 leidde tot tal van geïmproviseerde maatregelen. Een mooi voorbeeld van een tijdelijke oplossing vond ik in de historie van Tienhoven.¹⁴ De municipaliteit vergaderde op 19 juni 1795. Er werd ondermeer besloten een kapitaal te lenen van f 400,- ten einde de burgers zolang mogelijk voor broodgebrek te behoeden. Er werden problemen verwacht met de levering van de benodigde hoeveelheid rogge. Het geleende bedrag werd voorgeschoten aan bakker Bakker. Hij kon hiervoor een last rogge kopen, die diende als voorraad. Vervolgens moest hij de per week te gebruiken hoeveelheid rogge kopen zodat, zo lang dat lukte, er één last rogge in voorraad bleef om daardoor het gevreesde gebrek aan brood enige tijd te kunnen voorkomen. Het dreigende broodtekort bleef niet beperkt tot Tienhoven zoals uit het volgende versje blijkt.

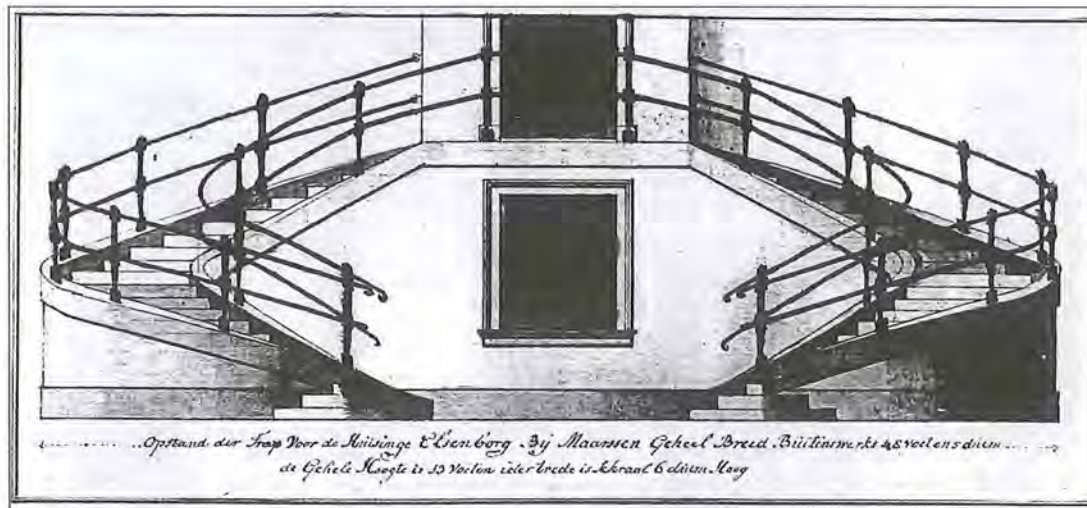
*Vrijheid, gelijkheid, zuyden geen brood
't eerste jaar der Bataafse hongersnood.
Vivat de Fransen
Zij hebben de Keese leere dansen
en de oranjeklanten gespaard
Is dat geen hondert milioene waard.*¹⁵

Een paar jaar later vond bakker Bakker uit Tienhoven de plaatselijke overheid tegenover zich bij een ander probleem over brood. Het ging daarbij om een heel andere kwestie. Bakker Jan Zeegerszoon Bakker kwam deze keer om een voor hem onprettige reden in het nieuws. Hem werd verweten dat hij broden bakte die te licht van gewicht waren. Mogelijk hebben we hier te doen met een slecht voorbeeld van de kunst van overleven in moeilijke tijden. De municipaliteit Tienhoven kwam in een extra vergadering bijeen. De bakker werd, na gehoord te zijn, veroordeeld tot het betalen van twee zilveren dukaten. (± 2,25 euro) per brood dat te licht bevonden werd. Dat brood werd, volgens het verhaal, ter beschikking gesteld van de armen van Tienhoven.¹⁶

Gevolgen voor de buitenhuizen

Het door de patriotten onbedoelde gevolg van de omwenteling was de toenemende invloed van de Fransen. In financieel opzicht was dat een ramp. Na de Franse tijd in 1813 was het eens zo rijke Nederland zo goed als bankroet. Door de Engelse oorlog van 1780 tot 1784 hadden handel en nijverheid al een grote klap gekregen. De West Indische Compagnie en de Verenigde Oostindische Compagnie werden respectievelijk in 1791 en 1795 opgeheven. De kosten van de Franse interventie bedroegen het voor die tijd fabelachtige bedrag van honderd miljoen gulden.¹⁷ Enkele delen in het zuiden van de Republiek werden door de Fransen geannexeerd. Bovendien moest de Bataafse Republiek jaarlijks 25000 man Franse troepen van voedsel en uitrusting voorzien. De financiële bijdragen aan de Napoleontische oorlogen en de schade door de voortdurende oorlogssituatie hadden een zeer negatief gevolg voor handel en nijverheid.¹⁸

Voor de Maarssense middenstand leverde de inkwartiering van Franse militairen tijdelijk wel enig voordeel op. Er werd gebruik gemaakt van de *'de ledige huizen'*. Bastiaan den Haan leverde turf en hout en kreeg daarvoor vijftig gulden, vijf stuivers en acht penningen. Jacobus Dolleman verzorgde de leverantie van kaarsen aan de wacht van de rijdende artillerie voor drieëntwintig gulden en zes stuivers. Hij woonde op de Herengracht, waarschijnlijk in het tweede huis. Cornelis Galesloot verkocht voor vijftientwintig gulden, vijftien stuivers en vier penningen kaas, aardewerk en kaarsen voor de inkwartiering in grote huizen.¹⁹

Afb.4. Het ontwerp van de buitentrap van het tweede Elsenburg. Het geheel is ongeveer 14,5 meter breed en 4 meter hoog. Op een getekende plattegrond van het huis is te zien dat de trap zich bevond aan de voorkant van de ruime, achthoekige ontvangstruimte. HUA, 1323-2 uit 1795.

De algemene achteruitgang was duidelijk voelbaar in alle delen van het land. De Vechtstreek werd extra getroffen doordat tal van grote huizen na 1800 leeg kwam te staan en een aantal zelfs gesloopt moest worden.²⁰ Vanaf die tijd zijn er in Maarssen en Nieuw-Maarsseveen tussen de vijftientwintig en dertig grotere en grote 17e en 18e eeuwse huizen verdwenen. Een groot deel daarvan werd afgebroken in of kort na de Franse tijd. In betrekkelijk korte tijd veranderde het beeld van de tweelingdorpen drastisch. In Nieuw-Maarsseveen ging het vooral om de grotere huizen de Lanen en de omgeving van Geesbergen.²¹ Een hele klap voor het dorp, ook wat de werkgelegenheid betreft.

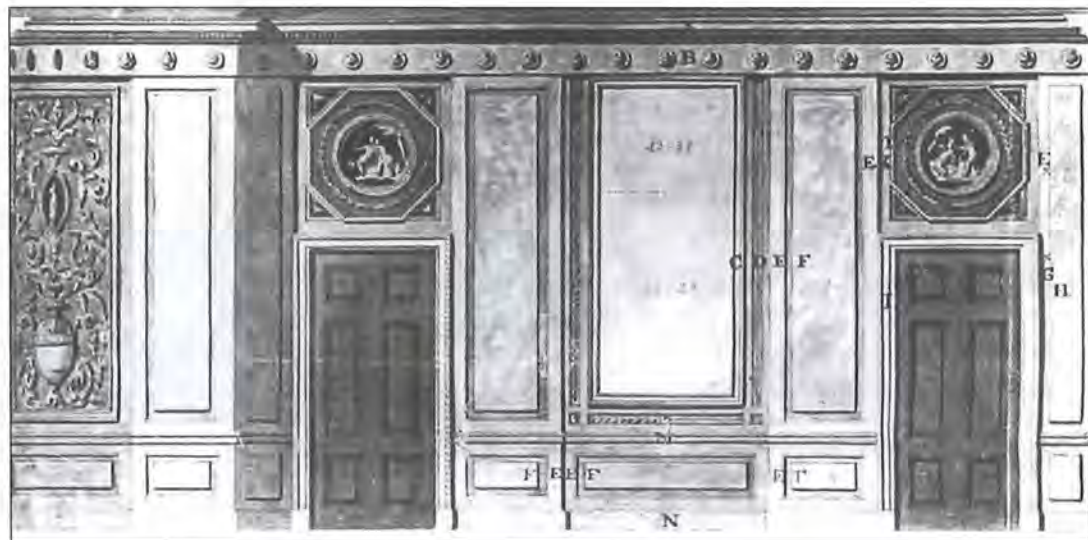
De lijst van weerbare mannen van 1784 laat zien dat alleen al bij de huizen tussen het einde van de Herengracht en Cromwijck eenentwintig mannen hun brood verdienden als tuinman, tuinknecht of lijfwacht. Men kan er zeker vanuitgaan dat het aantal *booien* (dienstbodes) dat er werkte nog groter was. De lijst geeft aan dat er in 1784 in heel Nieuw-Maarsseveen vijftien tuinlieden werkten (hun knechts niet meegerekend). Volgens een tabel van de beroepsbevolking in 1808 zijn dat er nog maar vijf.²²

In 1784 hielden op Elsenburg Willem Baak en zijn knecht Anthonij Nieuwland de tuin bij. Ik denk niet dat ze toen ook maar één ogenblik gedacht zullen hebben dat er in de nabije toekomst twee

keer op die plaats een huis Elsenburg gesloopt zou worden.

Hoe verging het Elsenburg?

Philip Vingboons ontwierp in 1637 het huis Elsenburg. De eerste eigenaar was Jacob Burggraaf. Ruim honderd jaar later in 1744 kocht Mr. François de Witt het huis. Hij werd de vijfde eigenaar. Zijn eerste vrouw overleed in 1757 op Elsenburg. In 1774 hertrouwde hij met Agnete Geertruida van Lockhorst. Zij was in de patriotentijd in Maarssen ambachtsvrouw. Ruim een jaar na zijn tweede huwelijk overleed François op Elsenburg. Van de vijf kinderen uit zijn eerste huwelijk stierven er vier op jonge leeftijd. Alleen zijn jongste zoon Jan, geboren in 1755, bleef in leven. Hij erfde ondermeer Elsenburg. In 1787 moest hij vluchten omdat hij patriot was. Toen hij in 1795 terugkeerde vond hij Elsenburg waarschijnlijk een stijf en te eenvoudig huis vergeleken bij de mooie, grote huizen die hij in Frankrijk had gezien. Hij liet kort na zijn terugkeer het oude Elsenburg afbreken. Daarvoor in de plaats kwam een zeer fraai huis dat groter was dan alle andere huizen aan de Vecht. Jan de Witt heeft er zelf weinig gebruik van gemaakt. Spoedig werd hij ambassadeur in Zwitserland en nog later vestigde hij zich in Parijs. In 1800 verkocht hij de buitenplaats. Voor de nieuwe eigenaar werden de kosten van het onderhoud al gauw te

Afb.5. Interieur tweede huis Elsenburg. Andere interieurafbeeldingen werden gepubliceerd in het periodiek HKM, jg.20, blz.18 en 19. HUA, topografische atlas nr.1322-1.

hoog. Toen de verkoop rond 1811 niet lukte kwam er een triest einde aan het tweede Elsenburg. Het werd in 1812 gesloopt.²³ De naam Elsenburg leeft nog voort in Maarssen op een boerderij aan de Klokjeslaan.

Cultuur

De revolutie van 1795 werd gevolgd door een onrustige tijd. De concretisering van de revolutionaire denkbeelden veroorzaakte veel onenigheid, leidde zelfs tot enkele staatsgrepen. Het land werd gedurende vier jaar een koninkrijk onder Lodewijk Napoleon en het werd uiteindelijk ingelijfd bij Frankrijk. Bijzonder ingrijpende gebeurtenissen in nog geen achttien jaar.

Op cultureel gebied is daar hoegenaamd niets

van terug te vinden dat van waarde is. Jan Blokker schreef hierover: 'Een omwenteling die blijkaar niet tot de verbeelding sprak en geen inspiratie opleverde tot heldendichten, opera's, schilderijen of monumentale gedenktekens'.²⁴ Wel ontstonden er in de volkscultuur enkele liedjes die bekend zijn gebleven tot in onze tijd.²⁵ Zoals: 'Wat zullen onze patriotjes eten (zie afb. 6) en

*Hop Marjanneke
Stroop in 't kanneke
Laat de poppetjes dansen.
Gister was de Prins in 't land
En nu die kale Fransen.*

Slot

De komst van de Fransen en de patriotten in 1795 was voor stadhouder Willem V reden om te vluchten. De Fransen werden met gejuich binnengehaald.

De bevolking mocht hierna enkele jaren van de democratie proeven. De geloofsrichtingen werden gelijkgeschakeld in rechten en plichten. Mede door de invloed van de Fransen ging de eenheidsstaat functioneren. Later werd ondermeer de burgerlijke stand ingesteld. Bij hun vertrek echter lieten de Fransen de bevolking in verbittering achter. Er was grote armoede ontstaan. In enkele steden moest ongeveer de helft van de bevolking bedeed worden. In Maarssen behoorde 8% van de bevolking tot de armen. In veel gezinnen was verdriet om een niet teruggekeerde man of zoon, vooral na de veldtocht naar Rusland. Dat was ook in Maarssen het geval. Bekend is dat de provinciale gouverneur de Maarsse overheid heeft verzocht lijsten te sturen van vermiste militairen, omdat hij vragen kreeg van hun familieleden.²⁶ Hoeveel Maarsse jongens dienst hebben gedaan, verplicht of 'vrijwillig', in het Franse, Pruisische of Oostenrijkse leger en daarna in het bevrijdingsleger, is niet bekend.²⁷ Er be-

WAT ZULLEN ONZE PATRIOTJES ETEN
Marstempo

1. Wat zul - len on - ze pa - tri - ot - jes e - ten, als
 2. War zul - len on - ze pa - tri - ot - jes drin - ken, als
 3. Waarop zul - len on - ze pa - tri - ot - jes sla - pen, als
 4. Waar mee zul - len on - ze pa - tri - ot - jes achte - ren, als

1. zij in 't le - ger zijn? Een kieks - ke aan 't spit ge -
 2. zij in 't le - ger zijn? De wijn uit zilv - ren
 3. zij in 't le - ger zijn? Op een bed met scho - ne
 4. zij in 't le - ger zijn? Met een ka - non al met vier

1. ste - ken, dat zul - len on - ze pa - tri - ot - jes e - ren.
 2. pin - ten, dat zul - len on - ze pa - tri - ot - jes drin - ken, 1-4 Kapi -
 3. la - kens, daarop zul - len on - ze pa - tri - ot - jes sla - pen, 1-4 Kapi -
 4. wiel - tens, daarmee zul - len on - ze pa - tri - ot - jes achte - ren.

1-4, tein. Lui - te - nant, Vaan - de - rig, Ser - geant, Tam -
 1-4 boer Kor-po-raal: Pa - tri - ot - ies al - te - maal: Kn - me -
 1-4, ra - den, kn - me - ra - den.

Afb. 6. Bladzijde 346 en 347 uit: *Nederlands Volkslied. Verzameld en bewerkt door Jop Pollman en Piet Tiggers. Zevende druk, 1953.*

staat wel een lijst uit 1816 van zeventien teruggekeerde militairen.²⁸

In december 1813 werden de Fransen met veel genoegen het land uitgewerkt. Een jonge Prins van Oranje werd met gejuich binnengehaald.

Naschrift²⁹

Een blijvend gevolg van de Bataafse omwenteling is de eenheidsstaat Nederland. Hoe was de voor-geschiedenis vanaf de late Middeleeuwen en hoe ging het verder na 1813?

De Bourgondische staat omvatte ondermeer de Bourgondische Nederlanden. Karel de Stoute (1467-1477) was de heerser. Enkele noordelijke en oostelijke gewesten bleven buiten zijn invloedssfeer. In 1477 sneuvelde hij bij Nancy. Zijn dochter Maria van Bourgondië volgde hem op. Na de voor Bourgondië ongelukkig verlopen strijd was haar positie zwak en dat maakte dat zij het zogenaamde Groot Privilege moest ondertekenen.

- 1477 De Staten Generaal van de Bourgondische Nederlanden kregen daarbij ondermeer het recht bijeen te komen wanneer zij dat nodig vonden. Het Groot Privilege werd na het huwelijk van Maria met Maximiliaan van Oostenrijk spoedig terzijde geschoven. Toch bleef het belangrijk want het ontwikkelde zich tot een ideaal van hoe het zou moeten zijn en daardoor behield het invloed bij de tegenstanders van de macht van de Habsburgers.
- 1543 Karel V verenigde alle zeventien Nederlanden.
- 1588 De zeven noordelijke Nederlanden gingen structureel samenwerken. De Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bestond uit Friesland, Groningen, Overijssel, Gelderland, Utrecht, Holland en Zeeland.
De Gouden Eeuw brak aan.
- 1795 Bataafse Republiek; de zeven provincies vormden een eenheidsstaat.
- 1806 Koninkrijk Holland: Lodewijk Napoleon koning (zie afb. 7).
- 1810 Het land werd ingelijfd door Frankrijk. (zie afb. 8).
- 1814 Negen provincies; Brabant en Drenthe sloten zich aan.
- 1815 Het Verenigd Koninkrijk; zeventien provincies (niet precies dezelfde van 1543).
Nederland en België onder leiding van Koning Willem I (zie afb. 9)
- 1840 Afscheiding van België.
Elf provincies; de negen van 1814, Limburg kwam erbij en Holland werd gesplitst in Noord-Holland en Zuid-Holland.
- 1986 Twaalf provincies; de elf + Flevoland.

Arie de Zwart

Afb.7. In 1806 veranderde de staatsvorm op last van Napoleon. Zijn broer Lodewijk Napoleon werd koning van het Koninkrijk Holland. Er kwam een geheel andere indeling in departementen. Deze leek meer op onze provincie-indeling. (zie afb.1.) Historische atlas, Dr. G.J. Dozy.

Afb.8. Ontevreden over het functioneren van het Koninkrijk Holland en de rol van zijn broer daarin lijfde Napoleon in 1810 Nederland in bij Frankrijk. Het land kreeg weer een andere indeling in departementen. Maarssen hoorde bij het Departement van de Zuiderzee (zie afb.1. en 7.) Historische atlas, Dr. G.J. Dozy.

Afb.9. Nadat Napoleon verslagen was, werd op het Wiener Congres (september 1814 tot juni 1815) bepaald dat Frankrijk in het noorden begrensd moest worden door een sterke staat. Nederland en België vormden het Verenigd Koninkrijk Nederland onder leiding van Koning Willem I (1772-1843). Hij was de oudste zoon van de laatste stadhouder, Prins Willem V en Wilhelmina van Pruisen. Historische atlas, Dr. G.J. Dozy.

Noten:

1. H.T. Colenbrander, De Bataafse Republiek, blz.1 en 3.
2. De ambachtsheer had tot 1795 het wereldlijk gezag in zijn ambachtsheerlijkheid. Hij benoemde ondermeer de leden van het gerecht bestaande uit schout en schepenen. Na 1814 werden de heerlijke rechten in beperkte mate hersteld. In 1848 verviel het benoemingsrecht van personen tot openbare betrekkingen.
3. Tekst van de eed, archief Maarssen. Gegevens over voorrechten, Jaarboek Oud-Utrecht 1987, blz.151/153. Toelichting: *Provisioneel* is voorlopig, tijdelijk. In plaats van '...justie'staat' in de hand-geschrreven tekst mogelijk 'injurie', dat betekent schade. *Observeren*, *costumeren* en *usantie* betekenen resp.: inacht nemen, zich gewinnen en gebruik of gewoonte.
 Voorrechten en voordelen waarvan het platteland verstoken is geweest, zijn ondermeer: a. de uitoefening van allerlei ambachten en neringen, zoals linnenweven, koekbakken, laten werken van grutmolens, wijnkoperij, etc. b. een redelijker verdeling van de belastingheffing in de provincie. Het platteland moest onevenredig veel betalen. Verder streefde men naar een verbod van de jacht op het platteland door stedelingen, vanwege de schade aan de gewassen.
4. Periodiek HKM, jg.26, blz.11.
5. Periodiek HKM, jg.3, blz.9.
6. Periodiek HKM, jg.20, blz.39.
7. Geschiedenis van de provincie Utrecht vanaf 1780, blz.87.
8. Periodiek HKM, jg.3, blz.8.
9. Simon Schama, Patriotten en bevrijders, blz.259.
10. Jonathan I. Israël, De Republiek, 1477-1806, blz.1241.
11. idem noot 8, blz.494.
12. Periodiek HKM, jg.5, blz.35.
13. Cornelis Rogge, Tafereel van de geschiedenis der jongste omwenteling, Amsterdam 1796.
14. Jaarboekje oudheidkundig genootschap 'Niftarlake', 1917, blz.94.
15. Uit Het dagboek van Magdalena van Schinne (1786-1795). Uitg. Verloren, Hilversum 1990.
De keese leere dansen verwijst naar het dansen van de patriotten om de vrijheidsboom.
 Voor de interventie moest de Republiek ondermeer 100 miljoen gulden betalen.
16. Periodiek HKM, jg.15, blz.74.
17. idem noot 9, blz.1237.
18. Ondermeer door het continentaalstelsel. Napoleon verbood daarbij de handel met Engeland.
19. Periodiek HKM, jg.3, blz.8.
20. Een bijkomend probleem was de verandering van de tuinmode vanaf het laatste deel van de 18e eeuw. De strakke, formele Franse tuin werd meer en meer vervangen door het vrijere Engelse landschapspark. Het wat geaccidenteerde terrein en de ruimte van de Utrechtse heuvelrug en het Gooi leenden zich daar beter voor.
21. Periodiek HKM, jg.3, blz.46 en 63.
22. Periodiek HKM, jg.7, blz.9.
23. Periodiek HKM, jg.20, blz.2 tot 23.
24. Volkskrant, 15 juni 2001.
25. Maar wat een verschil op dit gebied met de Tachtigjarige Oorlog, tweehonderd jaar langer geleden. Toch zijn van die periode heel wat meer liederen bekend gebleven. Enkele worden nog jaarlijks in het park van Goudenstein ten gehore gebracht door het Maarssens Fanfarekorps op de avond van 4 mei in de stille kring van honderden aanwezigen.
26. Periodiek HKM, jg.5, blz.74.
27. Alle jongemannen waren dienstplichtig. Niet iedereen was nodig. Volgens een lotingsysteem werden ze opgeroepen. Een manier om geld te verdienen voor uitgelote jongens was het dienst doen als een remplaçant voor een jongen van welgestelde huize.
28. Periodiek HKM, jg.5, blz.2.
29. Hierbij gebruik gemaakt van Jonathan I. Israël, De Republiek 1477-1806 en A. van Hulzen, Verandering in Landsbestuur. Stadsblad 21 april 1999.

Convocatie

Donderdag 27 februari 2003 houdt de Historische Kring Maarssen haar jaarlijkse algemene ledenvergadering. Het bestuur nodigt alle leden uit om deze vergadering bij te wonen. De bijeenkomst wordt gehouden in Zorgcentrum Merenhoef, Merenhoef 1 te Maarssen. Aanvang 20.00 uur.

Op de avond van de ledenvergadering zijn zowel het jaarverslag, het financieel jaarverslag met de begroting en de notulen van de ledenvergadering van 22 februari 2002 aan de zaal verkrijgbaar.

Agenda

1. Opening
2. Ingekomen stukken en mededelingen
3. Notulen van de jaarvergadering van 21 februari 2002
4. Jaarverslag over het jaar 2002 van de secretaris
5. Financieel verslag over 2002 en de begroting voor 2003
6. Verslag van de kascommissie
7. Vaststelling van de contributie over 2003 in euro's
8. Verkiezing kascommissie
9. Verslag uit de commissies
10. Bestuursverkiezing

Statutair treden af mevrouw H. Pouderoijen, mevrouw A. Wolters-Dekkers, de heer J.H.W. van Bommel en de heer W.J.A. Klever. Deze bestuursleden hebben zich bereid verklaard een herbenoeming te aanvaarden. De heer R. Betten heeft te kennen gegeven zich uit het bestuur te willen terugtrekken. Het bestuur stelt voor om de heer B. de Ruiter in zijn plaats te benoemen.

Namen van tegenkandidaten kunnen tot de aanvang van de vergadering bij het bestuur worden bekend gemaakt.

11. Rondvraag
12. Sluiting

Hierna volgt een pauze. Om ongeveer 21.15 uur houdt de heer A. Manten uit Breukelen een lezing over de kerstening van de Vechtstreek.

Niet-leden zijn welkom bij dit onderdeel, met dien verstande dat zij 2 euro entree betalen.

Het bestuur hoopt velen te mogen begroeten op deze avond.

Namens het bestuur,

R. Tijhuis, secretaris

Arm, maar warm . . .

Marie Coenen en de Bethune-polder

De rollator is de enige consessie die ze zich tot nu toe toestaat in haar vijftienennegentigjarig leven. Als steun en boodschappenmandje. Vooral het laatste ... zegt ze. Een kleine kwieke kordate vrouw met donkere ogen die je indringend kunnen aankijken. Er is ook de priemende vinger, die de soms wat felle bewoordingen onderstreept. Het getuigt van kracht. Hier is nog volop leven in de brouwerij. Ja en dan vijftiennegentig jaar ...

Een kamer op de eerste verdieping in Huize Maria Dommer met uitzicht op weiland. De horizon wordt gemarkeerd door het geboomte van Goudestein. Nu in fris groen. Op het balkon bloembakken en de vensterbank bloeit eveneens. In de kamer is er iets dat doet denken aan de wilde frisheid van limoenen.

Ja, op nummer 38 woont mevrouw M.R. Coenen. Kom maar binnen, zegt ze.

Maria Rosa Coenen, zo luidt mijn volledige naam ... de woorden worden geproefd en goed bevonden. Ik ben geboren, gaat het verder, in Nieuw-Maarsseveen, aan de Machinekade nummer 6. Nu natuurlijk een ander nummer. Een voorjaarskindje, 10 juni 1907.

Lang geleden ... lijkt ze te denken. Ik had een oudere broer Hendrik (1903-1972) en na mij kwam er niemand meer. Mijn moeder is namelijk kort na mijn geboorte gescheiden. Ja, gescheiden en dat was in die jaren een hele onderneming. Een gescheiden vrouw die werd niet aangekeken. Moeilijk ja, voor mijn moeder en ook voor ons kinderen. Soms voelde ik me ook buitengesloten, als ik op straat werd nageroepen. Nee, niet leuk, maar het heeft me wel wat geleerd. Ik ben er onafhankelijker door geworden. Laat ze maar, dacht ik, ik red het wel zonder jullie, zoiets. De ogen, wat toegeknepen, kijkend naar een ver verleden.

Arm maar warm ... oordeelt ze. En ze herhaalt het nog eens ... arm maar warm. Ja, zo was het.

Mijn moeder, Hendrika Timmerman (1880-1971), trok na mijn geboorte in bij haar ouders. Opa en opoe Timmerman woonden op de Machinekade. Het kleine huis stond aan de boezem, zoals de Machinekade toen genoemd werd. Vlakbij het loopbruggetje, dat in die tijd net als een klapbrug open kon om de schuit met brandstof voor het

Opa en Opoe Timmerman in het zondagse goed rond, 1910.

gemaal door te laten. Mijn opa had de voogdij over ons kinderen. Een lieve en leergierige man, die hard moest werken voor zijn brood ... Hij was stoker bij het gemaal en had daar zijn handen vol aan. Hij was in 1840 geboren in Loosdrecht en is ver over de tachtig geworden. Ja, een sterke familie ... een zuster van mijn moeder is honderdén geworden. En ik ben zelf ook al een heel eind op weg. Ze glimlacht met een olijke blik. Ja, hoe ging het. Mijn moeder moest voor de

kost uit werken gaan natuurlijk. Bijstand, als dat al bestond, mijn moeder zou er nooit om gevraagd hebben. Mijn moeder had een paar werkhuisen. Ik weet de familie Krabbendam, ze hadden een zadelmakerij in de Kaatsbaan en moeder kwam ook bij de familie Goetheer die op de Parkweg woonde. Bij die familie kreeg ze oude kranten mee, die ze thuis kon lezen. Iedere ochtend om vijf uur stond ze op. Natuurlijk lopend naar haar werk. Oh ja, ze had ook nog twee wasen aan huis. Altijd stond er wel een wasketel op het vuur met plank en borstel. Ik zie haar nog schrobben. En samen met mevrouw Moesker maakte ze scholen schoon. Zeker, ze heeft er hard voor moeten werken. Dan gaat het nu wel anders.

Opa huurde zijn huisje van de familie Boot, die een café hield op de hoek van de Kaatsbaan. Eenmaal in de week werd de huur opgehaald. Nee, ik weet niet meer hoeveel dat was. Ik weet dat er een potje met geld, meest kwartjes, in de kast stond. Zelf kreeg ik met mijn verjaardag wel eens een kwartje. Ja, wat ik daarmee deed. Sparen, denk ik.

Opgevoed werd ik eigenlijk door opa en opoe. Van opoe (enkel op bijzondere dagen droeg ze haar Loosdrechtse klederdracht met mutsje) hoorde ik wat mocht en wat niet mocht. Bijvoorbeeld pootje baden, dan kwam ze met een end hout. Foei! Voor ik naar school ging, moest ik altijd de bedden opmaken en de afwas doen, mijn vaste taak. En 's middags thuis een aantal penen breien. Natuurlijk bleef er genoeg tijd over om te spelen, met jongelui uit de buurt. Nee, met meisjes spelen vond ik niets aan, er waren ook geen meisjes in onze buurt. Van de jongens heb ik vechten geleerd, met de klomp. Soms gingen we met elkaar, ik was toen al wat ouder, naar het bosje van Robertson. Lopend er naartoe, altijd op klompen (nota bene, de eerste schoenen waren de afdankertjes van mijn broer). We liepen dan langs het kadewater, soms door de modder. Ik hoor nog de jongens snoeven over wat ze nu weer van plan waren ... over de sloot springen en dan rondbanjeren in dat gigantisch grote gebied. Ik sprong niet over de sloot, ik bleef kijken. Wat die jongens deden was verboden. Opoe had me gewaarschuwd dat het niet mocht. Van de jongens die megingen herinner ik me Juut van der Toom. Van zijn oom Janus ging het verhaal dat hij een middel had tegen mond-en-klauwzeer. De jongens gingen ook wel zwemmen in de Zogwetering. Een steigertje van drie plankjes was

het algemene zwembad! Nee, een zwembroek, kom nou, gewoon zonder kleren. Dat was toch heel gewoon. Je moet rekenen ... leven en dood waren heel dicht bij elkaar.

Minder ver lopen was het naar het Jodenkerkhof. Voornamelijk joden uit Utrecht werden hier begraven, geloof ik. Ik herinner me drie grafstenen, met een Davidsster erin gebeiteld. En ook de afbeelding van twee zegenende handen. Vaag heb ik een herinnering aan een Joodse begrafenis (1912). Een zekere heer Kuit werd begraven. Vader van de dames Kuit die aan de Langegracht woonden. Ik herinner me van die keer veel mensen in het zwart. Ik hoorde gemurmel en volgde op afstand de langzaam lopende stoet. Ik weet nog dat ze daarvoor de Twaalf Morgen¹ hadden opengehakt, want ze mochten niet over de openbare weg naar hun kerkhof. Bij de Hoogduitse synagoge² heb ik stiekem een keertje binnen gekeken. Je kwam via een stoepje van twee treden door de voordeur in een halletje. Het had een grijsgroene kleur. Ik herinner me nog dat er rechts een hek was waar vrouwen achter zaten. In de Kaatsbaan, waar nu de passage is, woonde toen de familie Rood, Simon en zijn vrouw. Zij zat soms achter het raam te bidden.

We gingen naar de openbare lagere school aan de Breedstraat. Hoofd was meneer J. Lubbers. Kijk, hier heb ik mijn getuigenschrift (1-5-1920). Een heldere stem leest ... Gedrag, vlijt zeer goed. Vorderingen ruim voldoende. Ja ... vlijt gedijt, lacht ze. De plaat is fraai versierd met bloemen en guirlandes. Natuurlijk een stichtelijk vers.

'Het lezen voedt een schoon verstand ... waaraan niet licht iets goeds ontglipt. Het spreken maakt het bij-de-hand ... het schrijven net en stipt'. Van de schoolfoto uit dat laatste schooljaar weet Marie Coenen nog een groot aantal kinderen bij naam te noemen. Een schoon verstand ... en bij-de-hand !

Wat aten we ... zelfgebakken brood natuurlijk. Het zakje meel en gist kwam van Rikkelman. Op het brood kwam reuzel. Enkel 's morgens aten we brood. 's Middags en 's avonds kwamen er aardappelen van ons moestuintje (vriesvrij bewaard onder de bedstee) en groente. Soms kwam er een bord gort met stroop op tafel. Voor de winter maakte opoe zuurkool en dan, kwamen de snijbonen, andijvie en sperziebonen uit het zout. Vlees kwam van slager Bijman of van Van Putten in de Kaatsbaan. Ja, daar waren de meeste winkels. Ik weet dat ik voor een buurvrouw vaak een pan met kant en klaar broodbe-

Het huis aan de Machinekade.

slag (met zwoerd ingesmeerd tegen het aanbaken) mee moest nemen om hem bij de bakker (de voorganger van Van Hof, hoekje Kaatsbaan-Herengracht)³ in de oven te laten bakken, verdiende ik weer een stuiver.

We hadden thuis een hond, af en toe een scharrelkip, ook duiven. De konijnen werden gefokt voor de slacht en de verkoop. De geit leverde melk en de jongen werden verkocht. Fruit kwam van de boom appels, peren en pruimen. Dat was het wel, denk ik. Nee, bij ons thuis werd geen varken geslacht. Wel bij de buren. Als het beest dan 'aan de leer hing' om te drogen (het varken leert pas na de dood!) kwamen de buren 'het vet prijzen'. Waarbij een neutje geschonken werd. Slachter Verkerk had zijn boerderijtje waar nu het RK- kerkhof is. Opa haalde zijn neutje bij de slijterij van Willem Boot. Die had een wagenmakerij annex stalhouderij op de hoek van de Kaatsbaan (nu de Graaff Mode). Je kon daar ook boerengeredschap kopen. Bij Boot liet opa zijn flesje vullen. Thuis had hij een glaasje ter grootte van een duim. Met twee lepeltjes suiker werd het zondags genuttigd, rond twaalf uur, vlak voor het warm eten. Ik zie nog voor me hoe opa met een

minilepeltje rondroerde. Eén slok, dat was het. Het restant suiker werd met ons kinderen gedeeld. Zoet en scherp proefde het. Ik vond het leuk om er naar te kijken, leuk, spannend. Het geheel had een warme uitstraling. Ik zei het al ... arm maar warm.

Ja, er werd gebeden voor het eten. Een kopje thee, nee dat was luxe. Wel koffie, de bonen werden per ons gekocht. Wat haalden we nog meer bij kruidenier Rikkelman...suiker en stroop en spek en voor het wassen groene zeep, dat kreeg je mee in een stuk papier ... Later werd het Sunlight en kwam er ook margarine van Juyrgens. Dat was als een rolletje in een doekje verpakt. Soms zag ik dat er betaald werd met een gouden vijfje. Nee, zelf kreeg ik kwartjes mee om de rekening te voldoen.

Thee dronken we van vlierbessen, zelfgemaakt. Opa sneed ook bepaalde kruiden. Ik weet dat dat moest gebeuren op een bepaalde tijd van de dag. Voor zonsopgang ... ? Die kruiden werden dan gedroogd. Kalmoeswortel sneed opa ook. Gezond, zei hij. Bitter, vond ik. Af en toe gingen we met opa en mijn moeder naar de hervormde kerk, naar dominee Sanders.⁴ Kerstfeest werd

Hendrik en Marietje in opa's tuin, rond 1910.

gevierd in de West-Hill kinderkapel, daar was altijd een heel mooie boom.

Aan het eind van het jaar kregen we via de algemene bedeling een bon die goed was voor een stuk doorregen spek en ook aardappels en wortelen en uien.. Het galgenmaal werd dat bij ons thuis genoemd.

Bij mevrouw James, haar man was notaris, was ik op de meisjesvereniging en bij dominee Sanders ben ik later aangenomen. Ook dat ging zoals gebruikelijk. Gelovig ...? Ach, ik kijk iedereen recht in de ogen. Daar gaat het om.

Dat wil ik nog zeggen ... het drinkwater kwam niet van de boezem, dat was bruin veenwater en dat smaakte niet. Nee, mijn broer moest met twee emmers aan een juk water uit een trekpat halen. Natuurlijk was er ook regenwater in de

ton. Op het fornuis dat altijd brandde stond de ketel te koken. Met turf en hout werd er gestookt. Ook een paar petroliestellen. Een hele zorg om op alles te letten.

Kranten ... ja thuis lazen ze de krant die mijn moeder meenam van haar werkhuis. Trouwens, in de Eerste Wereldoorlog was er helemaal geen krant, geloof ik. Toen hoorde opoe het nieuws van de marskramers. Mannen en ook vrouwen die met een kistje langs de deur kwamen met negotie.⁵ En die brachten dan de berichten over. Zo ging dat. Was het etenstijd dan kreeg die persoon een bordje eten, dat buiten genuttigd moest worden. Want je zat niet bij een boer in het venster! Ze moesten weer opschieten, het waren toch eigenlijk schooiers.

Soms gaven ze ook nog raad bij ziekte. Bij wratten bijvoorbeeld moest je je hand over een lijk halen. Ja, dat is een keer gebeurd ... Mijn moeder pakte me beet en haalde mijn wrattenhand over het hoofd van de pas overleden buurman. Ik weet niet of het ook echt geholpen heeft. Wat ook kon helpen was je eigen urine voor op een wondje. Voor een ontstoken paardenvoet zou dat ook heel goed zijn, er op pissen. Toen na een enting mijn pokken ontstoken raakten, legde opoe er koolbladeren op. We hadden dokter Hartog. Ik heb een keer negen maanden thuis moeten blijven, voorjaar, zomer, herfst. Een soort ontsteking aan mijn been. Veel in de zon. Mijn opoe zette mij dan in een kruiwagen en verplaatste die dan af en toe. Daarvoor ging ik een tijdlang naar school op de rug van mijn broer. Nee, ik raakte niet achter. Eenmaal per week kwam er huiswerk. Mijn broer en mijn opa hielpen me daarmee, weet ik. Medicijnen ... een bruine drank. Het moest vooral zonlicht zijn, begreep ik, dat me zou beter maken. Toen opoe een tijdlang ziek in de bedstee lag kwam de dokter ook regelmatig. Hallo Piet ... dag Ka ... (zo heetten mijn grootouders) was de vaste begroeting. Dan ging dokter Hartog zitten, haalde een leren zakje met tabak tevoorschijn en bleef zitten tot hij zijn pijpje had opgerookt. Opa en hij praatte dan wat. Ik zei al, opa was leergierig.

Mijn broer ging regelmatig naar de bibliotheek van het Nut van het Algemeen, die toen naast Richmond was. Voor mij nam hij een keer Dik Trom mee.

We waren zogenaamd buspatient, een voorloper van het latere ziekenfonds. Barbier Houssart haalde het geld op. Mijn grootouders zaten ook in het 'dooienfonds'.

De Bethune, genoemd naar een Belgische markies De Bethune⁶, is heel belangrijk voor me geweest. Ik ben er geboren en als kind getogen, zal ik maar zeggen. Mijn opa werkte als stoker op het gemaal. Aangetrokken door de drooglegging van de polder, met vele anderen natuurlijk, kwam hij vanuit Loosdrecht naar hier. Eerst werd hij boerenknecht in het dorp bij boer Reyerse bij het station en ontmoette daar mijn grootmoeder, die bij die familie diende als boerenmeid. Opoe, van zichzelf heette ze Catharina Appeldoorn, kwam uit Austerlitz. Opa werd later stoker van het Tweede Gemaal. Eerst werd er met steenkool gestookt. Via de Vecht kwam de schouw in de boezem en werden de kolen gelost bij het gemaal. Dat was het werk van de schippers, die de kolen daarna in de daarvoor bestemde ruimte van het gemaal gooiden. Opa moest beneden de boel ruimen en om te stoken zijn wagen omhoog kruien naar de vuurplaat. Ik ging vaak mee kijken. Als heel kleine meid mijn enige vertier. Natuurlijk was ik te jong om te helpen. Mijn broer moest vaak helpen. Bij hoog water bijvoorbeeld moest er dubbel gestookt worden. Opa zag altijd zwart als een tor, hij had weinig kleren aan. Ja, er was een vorm van ploegendienst. Een meneer Helmers was de hoofdmachinist. Andere stokers waren Stigter, Buis en de Jong, geloof ik. Het was een ongeschreven wet dat opa een klein deel van de kolen mee mocht nemen voor thuis. Wij kinderen zochten de sintels na. Armoe maakt vindingrijk, is het niet. Overigens werden de sintels zelf weer gebruikt voor wegverharding. Tijdens de oorlog van 1914-1918 kwamen er in plaats van kolen reuze briketten, gemaakt van

samengeperst houtskool. Ze kwamen in sloffen aan. Vaak brak er met het vervoer wat af. Ik zie me de stukken nog rapen.

Toen ik groter was, moest ik opa zijn twaalfuurtje brengen. In een geknoopte bonte handdoek. En een blauwe kan met koffie of thee. Zelfgebakken bruin brood en kaas als beleg. Nee, geen boter. Op zuivel past geen zuivel heette dat toen.

Bij de Bethune en ook de Vecht moet ik denken aan de veenbaggers. Polderjongens die met een baggerbeugel in de hand op de voorkant van de schouw stonden op de zogenaamde trekplank. Sloot schieten ... was de uitdrukking voor het maken van een nieuwe watergang ten behoeve van de afwatering.

Opa Timmerman kreeg in 1915 pensioen, ja echt. Zijn eerste pensioen toen hij vijfenzeventig jaar was. Zomaar geld zonder ervoor te werken ... hij heeft er nog elf jaar van kunnen genieten ... In die jaren moest ik eenmaal per week met een enveloppe naar de villa 'Insulinde' aan de Zandweg. Daar woonde burgemeester Eggink. Nee, niet in de bus gooien, maar aanbellen. In die enveloppe zaten de wekelijkse waterstaten. De burgemeester zat in de Bethuneraad.

Als klein kind herinner ik me ook nog het knallen als er gejaagd werd, door meneer Van Linge⁷ en zijn vrienden. Oh nee, opa ging niet uit stropen. Stel je voor. Het zou hem zijn baan kunnen kosten als hij gesnapt werd. En trouwens, mijn opa was recht door zee en eerlijk. Dat heb ik van hem geërfd denk ik.

Auke Hoekstra

Noten:

- 1 Twaalf Morgen, destijds een smal pad, van de Diependaalsedijk naar de Zogwetering met aan weerszijden ruige begroeiing.
- 2 De Hoogduitse synagoge heeft tot 1927 aan de Diependaalsedijk gestaan, waar nu de nummers 40 en 42 zijn.
- 3 Voorheen Bakker Post, nu boekhandel Bouman.
- 4 Dominee M.J. Sanders, o.a. bekend als voorvechter en mede-oprichter van de eerste christelijke school te Maarssen in 1906.
- 5 Koopwaar
- 6 In het kader van de drooglegging van de Loosdrechtse plassen, halverwege de 19e eeuw, stelde Markies De Bethune geld beschikbaar voor het droogleggen van de zuidelijkste plas. Het droogmaken was geen succes mede in verband met de hoge bemalingskosten door het vele kwelwater. Uiteindelijk kocht de gemeente Amsterdam de polder rond 1930 als waterwingebied. Dat is tot op de dag van vandaag nog zo.
- 7 Dr. Ir. A.R. van Linge (1870-1934), mede-oprichter en directeur van de N.V. Nederlandse Kininefabriek. Periodiek HKM, jg.25, deel 2, blz. 32.

De Langegracht te Maarssen

deel 13

Langegracht 30 werd in 1848 bewoond door de schildersknecht Willem Schock, die werd geboren in 1816 te Maarssen.

Deze gegevens haal ik uit het bevolkingsregister van 1849-1850. In die jaren werd ons dorp voor de eerste maal huis voor huis beschreven, inclusief de bewoners. De gemeente ambtenaar liep van de grens van Oud-Zuilen, het tegenwoordige DSM-terrein langs de Straatweg, Binnenweg, Breedstraat naar de Schippersgracht. Dit gebied werd toen als wijk A aangeduid. Huis Ter Meer lag nog in volle glorie op de plek waar vanaf 1903 de Termeerbuurt ontstond, waarover de heer A.J. Mook sr., vanaf 1995, tot zijn dood begin 1997, vele artikelen voor het periodiek heeft geschreven. De reeks artikelen is vervolgens door mij afgemaakt en besloten met een lezing.

Om de tien jaar liep een ambtenaar dat rondje en noteerde ijverig de nieuw gebouwde en verdwenen panden. De nummering versprong ook mee. Langegracht 30 was vroeger achtereenvolgens genummerd als 119, 110, 104, 99 en aan de Vecht 174.

Terug naar Willem Schock, in 1855 werd hij opgevolgd door Hendrik Mica weer een schilder. Deze had nog twee medebewoners, n.l. Johannes Ravensberger, een schildersknecht, misschien bij Mica in dienst, en Everardus Veerkamp, een boodschappenloper. Deze beide inwoners zorgden natuurlijk voor een welkome bijdrage aan de huur. Na Hendrik Mica kwamen er een mandenmaker, een polderwerker en een scheepsmaker te wonen. Dit waren allemaal huurders wat blijkt uit de vrij korte perioden dat zij in het huis verbleven.

Pas in 1921 komt de eigenaar er zelf wonen. Dat werd toen Josef Reindl, een boekhouder uit Wenen. Achtentwintig jaar later op 10-12-1949 overleed hij. Zijn zoon Herbert Reindl bewoonde het huis nog tot 1953.

Op 19 november 1959 kocht de bekende Maarssenaar Pieter Stoof het huis. Dertien jaar later verhuisde hij naar de Nassaustraat 30. Sindsdien is het huis eigendom van de familie A. van Dam.

Het pand heeft een grote dakkapel met aan beide zijden een vleugelstuk. Tevens bezit het een forse kroonlijst. De deur en de vensters zijn licht getoogd met een iets geprofileerde omlijsting. De onderpui is vrij karakteristiek. Het huidige huis stamt uit de 19e eeuw en is in 1973 voor f 45.000,- gerestaureerd.

Rechts naast nummer 30 was vroeger een steegje waar de nummers 31 en 32 zich bevonden. Inmiddels zijn deze eenkamerwoningen afgebroken. Nummer 31 werd in de jaren '20 en '30 van de vorige eeuw gebruikt als opslagplaats van de Diakonie. Nummer 32 werd al in 1929 gesloopt, nadat Lammetje Pot, geboren King, op 5 juni 1929 naar Maarsseveen verhuisd was. De geschiedenis van Lammetje Pot werd beschreven door ons erelid mw. A.H. Hogenhout-Hofman in periodiek nummer 4, jaargang 21, bladzijde 81 en volgende.

In de volgende aflevering zal dus Langegracht 33 aan bod komen.

Het rechter pandje is nummer 30. De deur is iets naar achteren geplaatst, zodat een portiekje ontstaat. De foto uit 1963 is van vóór de restauratie en is eigendom van de auteur.

C.W.P. Bloemendaal

Geneesheren van de vorige eeuw

deel 6

Tienhoven, tot ver na de tweede wereldoorlog een zelfstandige gemeente, heeft een eigen huisartsen-geschiedenis. Nu Tienhoven en Oud-Maarsseveen zijn opgegaan in de gemeente Maarssen, ligt het voor de hand om een Tienhovense arts aandacht te geven. De keus is gevallen op dokter Tijmen van 't Einde, die in 1918 door het gemeentebestuur werd benoemd tot gemeente-arts en tot 1954 als huisarts in Tienhoven werkzaam bleef. Een periode van ruim vijfendertig jaar waarin het einde van de Eerste Wereldoorlog met aansluitend de Spaanse griep ... na de beurs-krach in 1928 de economische crisis van de dertigerjaren ... de Tweede Wereldoorlog en de wederopbouw vanaf 1945. Voor het wereldgebeuren schokkende jaren, voor Nederland moeizaam en voor Tienhoven ... ach, het lintdorpje leefde tamelijk rustig onder deze hectische tijden. De rijke mensen bleven welvarend, de armen bleven in behoeftige omstandigheden. Het leven bleef tot op zekere hoogte voorspelbaar en de dood loerde immer om een hoekje ...

Tijmen van 't Einde wordt geboren in Vaassen in de Betuwe op 10-2-1889. Zijn ouders zijn Willem Jan van 't Einde (1863-1942) en Maria Antonia Zwerus (1853-1944). Een wat zwak gestel en het feit dat hij enig kind blijft, zijn de twee belangrijke factoren die de opvoeding van Tijmen bepalen. Zorg voor zijn gezondheid en zorg voor een goede opleiding, daar willen Willem en Maria zich voor inzetten. Hun zoon dominee, voor de gelovige ouders, die trouw kerken in een gereformeerde-bonds-gemeente, wordt dat een soort opdracht. Vader besluit zijn boerderijtje te verkopen en gaat als knecht werken in de stad Utrecht, zodat zoon Tijmen aldaar het christelijk gymnasium kan bezoeken. Het gezin verhuist naar 'Rosendaal' aan de Vecht, waar ze het achterhuis van de villa gaan bewonen.

Tijmen volgt aanvankelijk het uitgestippelde pad, maar nee ... toch maar niet dominee worden. In de vijfde klas van het gymnasium kiest hij voor de beta-afdeling en na zijn eindexamen gaat hij medicijnen studeren. Wanneer in 1914 de oorlog uitbreekt, wordt Tijmen opgeroepen voor de mobilisatie. Voor korte duur echter, want hij wordt afgekeurd in verband met mogelijke verschijnselen van tuberculose. De medische studie wordt voortgezet en de artsenbul wordt hem uitgereikt op 9 oktober 1916.

Ondertussen heeft hij zich verloofd met de nog zeer jeugdige Gerredina Cornelia van Coeverden uit Nijkerk (1899 -1979). Dies, zoals ze genoemd wordt, is elf jaar wanneer haar moeder overlijdt. Haar vader, met de zorg voor meer jonge kinde-

ren, vindt het uitstekend dat zij, dan zeventien jaar oud, met de tien jaar oudere dokter trouwt. Het huwelijk wordt voltrokken op 25-1-1917 en het doktersechtpaar vestigt zich in Hummelo in de Achterhoek. Er breekt een zorgelijke tijd aan. De al spoedig zwangere Dies moet met haar krap achttien jaren zich de rol van doktersvrouw eigen maken. Ver van huis ... heimwee naar Nijkerk, een zorgvolle zwangerschap ... Tijmen besluit met zijn vrouw terug te keren naar 'Rosendaal' om daar de geboorte af te wachten. Op 30-10-1917 wordt daar Willem Jan Aart geboren. Acht maanden blijven ze bij zijn ouders, nu enige bewoners van Rosendaal inwonen. Ondertussen zoekt Tijmen naar een plaats, meer in de buurt, om zich te vestigen. Hij wordt benoemd tot gemeente-arts in Tienhoven en op 1 juli 1918 verhuist het gezin naar Looijdijk 11 (later Laan van Niftarlake 81).

Het blijft een vraag of het beroep van dokter wel helemaal bij Tijmen van 't Einde past. Ongetwijfeld is hij goed onderlegd in de medische kennis en blijft hij zich op de hoogte stellen van de nieuwe ontwikkelingen op zijn vakgebied. Zijn zwakke gestel en zijn snel optredende vermoeidheid maken dat Tijmen in de eerste plaats belang stelt in zijn eigen gezondheid. Zeer zeker heeft de aandacht van zijn ouders, mogelijk bezorgde of overbezorgde aandacht, bijgedragen tot deze instelling. Hoe dan ook, dokter Van 't Einde blijft afstand bewaren tot zijn patiënten. Als het even kan wordt onderzoek voorkomen en wordt de diagnose pratender wijze gesteld. Is het duidelijk

Afb. 1. Doktershuis in de twintiger jaren, voor de verbouwing.

dat bijvoorbeeld de buik onderzocht moet worden dan krijgt de patiënt het advies naar huis te gaan en zich thuis te verschonen en in een schoon opgemaakt bed de komst van de dokter af te wachten.

Tegenover zijn patiënten toont de dokter zich weinig toegankelijk. Hij laat vrijwel nimmer emoties zien en de patiënten zijn zich bewust van de afstand tussen hun stoel en die van hun dokter. Het gevolgde beleid van de gemeente-arts, weinig onderzoek en geen risico's willen lopen, leidt vanzelfsprekend tot een groot aantal verwijzingen naar het SAZU, het Stads- en Academisch Ziekenhuis in Utrecht. De doktoren daar zeggen dat ze liever tien patiënten hebben van dokter van 't Einde dan een patiënt van dokter Welfer. De laatste, arts in Westbroek, stuurt zelden een patiënt. Degene die wel verwezen wordt, is dan ook zeer ernstig ziek.

De patiënten uit Tienhoven veronderstellen lachend dat hun dokter vast aandelen heeft in het SAZU. Ja, angst voor infecties, een zekere smetvrees, het is wellicht een probleem voor de dokter.

De patiënt die voor een nieuw verband op het spreekuur komt moet het oude altijd zelf verwij-

deren. open wonden en verzwerigen worden doorgestuurd. Wanneer in 1946 een plaatselijke afdeling van het Groene Kruis wordt opgericht zorgt de dan aangestelde wijkverpleegster voor verbandwisseling en gaat met twee potten zalf langs de patiënten. Een pot witte zinkzalf en een pot donkere teerzalf. Met de lege potten gaat ze naar de apotheek, die in dezelfde ruimte is ondergebracht als waarin spreekuur gehouden wordt en het summiere onderzoek wordt verricht. De patiënten wachten op hun beurt in de gang. Er is een antieke houten bank die plaats biedt aan drie mensen, de overigen wachten staande.

Mevrouw van 't Einde, door haar wat rossige haarkleur in het dorp ook wel rooie Bep genoemd, toont zich soms zeer geïnteresseerd in de patiënten. Ze neemt het apotheek-gedeelte voor haar rekening en haar sociale vaardigheden, humorvol op zijn tijd, overbruggen de dikwijls afstandelijke benadering van haar man.

Het gezinsleven is vol eenvoud. De dokter rookt noch drinkt, zelden een nieuw pak, geen schouwburgbezoek, geen concerten, geen vakanties. Sociale contacten zijn er met de plaatselijke predikant Van Heyst. Het verhaal gaat dat

Dokter T. van 't Einde.

de doktersvrouw en de dominee elkaar graag mogen. In de kerk toont mevrouw Van 't Einde zich fraai aangedaan. Kort van stof en diep van inzicht ... oordelen de kerkgangsters. Wanneer dominee Van Heyst vertrekt naar Ommen, wordt dat de plaats waar het doktersgezin wel eens loeiert.

De zorg voor eigen gezondheid brengt ook bezorgdheid mee voor het welzijn van zoon Willem Jan, die enig kind blijft. Hij mag niet spelen met anderen. De buurkinderen zien hem soms kijken vanachter het hek. Nee, hij gaat ook niet naar school, zijn ouders werken hem bij voor het gymnasium. Zo blijft de zoon gevrijwaard voor luizen en schurft.

In 1939 wordt het doktershuis verbouwd. De dokter koopt het van de gemeente en laat er een verdieping bovenop zetten. De firma H. van Ginkel & Zn verricht het metselwerk. Een bijzondere gebeurtenis verdient het om hier verhaald te worden. Voor de nieuwbouw is het noodzakelijk dat de fundering wordt verstevigd. Diepe gaten langs de buitenmuur en eronder worden volgestort met steen en cement. Mevrouw Van 't Einde neemt poolshoogte en laat zich in een man-

Mevrouw G.C. van 't Einde-van Coeverden.

gat zakken om zo onder de buitenmuur naar binnen te kijken. Dan komt een man met een kruiwagen vol specie en water en stort niets vermoedend de inhoud over de doktersvrouw uit. Met moeite weten de werklui hun lachen in te houden. Druipend van de specie verdwijnt 'rooie Bep' naar de keuken.

Decem Mansi wordt de naam van het doktershuis, tien hoven (boerderijen). De dokter bedenkt ook een naam voor het gedeelte van de Looijdijk dat in de gemeente Tienhoven ligt. Het Oud-Maarsseveense gedeelte blijft Looijdijk heten en vanaf de gemeentegrens wordt het nu **Laan van Niftarlake**. De plechtige onthulling van de nieuwe straatnaam is in het najaar van 1939. Een van de weinige gelegenheden dat de bevolking hun dokter getooid ziet met een hoed. Normaal dekt een pet het vrijwel kale hoofd.

Naast de fiets is er eerst de motor met zijspan (1921) en later een auto, de eerste in Tienhoven. Zelfs voor de zoon is er in verband, met diens instabiele gezondheid, een auto. Een Willy's met het kenteken L 2808, weet een patiënt zich nu nog te herinneren.

In 'Decem Mansi' werkt al die jaren dienstbode Anna Kruse. Een wat moeilijke en ontevreden en

niet bijster begaafde vrouw die in zwart tenue en witte bonnet na de verbouwing de koffie en de thee boven serveert, vanwege het fraaie uitzicht over de plas. Bij de dokter moeten er in de thee zeven scheppen suiker. Dies weet dat haar Boy (Tijmen vindt ze geen prettige naam) een echte zoetekouw is.

Mevrouw Van 't Einde voert met zuinige hand het huishouden, ze heeft het sleutelmandje. Iedere kast gaat open en weer op slot. De dokter wat in zichzelf gekeerd, zij open en vrolijk met op zijn tijd een kwinkslag. Zo houden ze elkaar in evenwicht. En de zoon staat zijn vader bij. Willem Jan zit bij een nachtvisite achter het stuur. Wanneer de zoon in 1950 het ouderlijk huis verlaat, merkt de vader dat de jaren gaan tellen. Tot zijn vijftigste blijft hij zijn dokterswerk doen. In de praktijk laat hij zich dan opvolgen door dokter Tegelaar.

Begin april 1954 verhuist het echtpaar naar Hilversum, waar Tijmen nog bijna dertien jaar van zijn rust kan genieten. Op 22-2-1967 wordt hij geveld door een ongeneeslijke ziekte.

Dokter Tijmen van 't Einde - geen dominee, dat

wordt de zoon - met een lange staat van dienst wordt in 'zijn' dorp herinnerd als de dokter die totaal geen risico's nam. De dokter die zeer velen doorstuurde naar het ziekenhuis. Velen mogen hem daarvoor dankbaar zijn.

Auke Hoekstra

1. Het Vechtbuiten Rosendaal is afgebroken. Het monumentale hek en de theekoepel zijn gerestaureerd. Op de plek van de villa staat thans het verpleeghuis Rosendaal.

Dank aan mevr. G. van 't Einde-Flinterman voor de familiegegevens en familiefoto's.

Dank aan Johan Niekerk uit Loosdrecht, Cees Bloemendaal uit Maarssen en Theo Schouten uit Oud-Maarsseveen voor hun belangeloze bijdragen.

Mevr. J. Brouwer (1916) ben ik erkentelijk voor haar waardevolle inlichtingen uit de tijd dat zij als wijkverpleegkundige werkzaam was in Tienhoven ('48-'56).

*Een omslag van een medicijndoosje van Dokter Venker.
Geneesheren uit de vorige eeuw, deel I. Periodiek 3, 28e jg. 2001.*

Het jaar 1983 in Maarssen

Een willekeurige greep uit de artikelen uit dag- en weekbladen, samengebracht in mappen door de werkgroep documentatie.

Maarssen schommelt rond de 32.000 inwoners kopt de VAR begin januari.

Burgemeester is sinds 1967 de heer Q. Waverijn. Wethouder zijn, begin 1983, Cor de Vries, CDA, Cees v.d. Oosten, VVD, Peter Rombouts, PvdA.

Twintig jaar geleden, moest net als nu de buikriem stevig worden aangehaald en natuurlijk liepen de meningen zeer uiteen waarop dan bezuinigd zou moeten worden.

Januari. Op de Nieuwjaarsreceptie staat de nieuwe gemeente secretaris de heer A.G.J. van der Haar voor het eerst op de foto, 24 januari zal hij worden beëdigd. De huidige secretaris J. van den Bosch vertrekt na zeven jaar naar Amstelveen. De gemeente draait in het kader van de algemene bezuinigingen de subsidiekraan dicht. *Citroentje zal door de zure appel heen moeten bijten*, een fruitige kop. In de politiek zijn de meningen over het nut van deze wijkkrant, die in Maarssenbroek verschijnt, verdeeld. De zieke wilgen aan de Nieuweweg in Tienhoven worden geveld. De Zogwetering wordt uitgebaggerd. Het fietspad langs de Straatweg van Maarssen naar Breukelen moet, als men de subsidie niet wil mislopen, in 1985 klaar zijn, maar met de onteigening moet nog worden begonnen! Vrijdag 14 januari is er een grote koersval op de effectenbeurs, waarschijnlijk heeft dat voor de meeste inwoners niet zulke grote gevolgen. In het gezondheidscentrum Spechtenkamp komt een tweede huisarts, dokter Bert Jan de Boer. Commissie Welzijn buigt zich over opvang Vietnamezen. De bootvluchtelingen die in 1981 naar Maarssen kwamen zijn allen ondergebracht. Reden tot juichen is er niet want, er zijn nog dertien personen met een uitkering, zeven hebben werk gevonden op de slechte arbeidsmarkt en een heeft een studiebeurs. Piet Quik neemt afscheid van woningbouwvereniging Goed Wonen. De tarieven van het zwembad de Grondslag gaan fors omhoog. Ze moeten worden gelijkgeschakeld met de tarieven van het Bisonbad.

Februari. Het benzinestation aan de Vogelweg 1 krijgt een vestigingsvergunning. De algemene beschouwingen van de diverse politieke partijen gaan voornamelijk over de op handen zijnde bezuinigingen. Er wordt een motie aangenomen over de positie van de vrouw bij sollicitaties. De gemeente zal bij gelijke geschiktheid aan een vrouw de voorkeur geven. De oudercommissie van de LOM-school Het Klaverblad in Maarssenbroek houdt leerlingen thuis als protest tegen de bezuinigingen. Verzorgingshuis De Wolfshoek, Stationsweg 9, houdt een open dag op 9 februari. Elly en Rikkert Zuidervelt zingen voor een overvolle Ark in Maarssenbroek. Sociëteit de Boemerang, aan de Laan van Niftarlake te Tienhoven, viert haar tweede lustrum. *Er is enorme belangstelling voor discomuziek!* Filmhuis Eldorado fungeert als bioscoop voor Maarssen en Maarssenbroek. Het tekort bij Cultureel Centrum 't Zand is opgelopen tot f 157.000,-. Carnavalsvereniging De Dorstige Vechtkickers viert haar vijftienjarig bestaan. Er wordt gesproken over meer ruimte voor naaktrecreatie aan de Maarseveense Plassen.

Maart. De Raad aanvaardt de begroting, twee van de vijftientwintig moties halen de eindstreep. Kop in de VAR: *Grondwater Gaslaan en Landweg verontreinigd*. Commandant van de Brandweer G. Terwee krijgt wegens veertig jaar trouwe (vrijwillige) dienst de gouden onderscheiding van de Nederlandse Vereniging voor Brandweercommandanten opgespeld door de burgemeester. Het noodgebouw bij het postkantoor aan de Julianaweg wordt gesloopt. Het gebouw dat dienst deed als sorteercentrum werd acht jaar geleden geplaatst in verband met de komst van de wijken Bloem- en Boomstede. *Première nieuwste Fellini in Eldorado*. Toneelgroep Kunst en Strijd in 't Zand met 'Eva Bonheur' van Herman Heijermans. Toneelgroep Maarssen '32, ook in 't Zand, met 'Hoera, wij gaan verhuizen', toneelspel voor kinderen. *Garage Broedelet, Citroën dealer, viert vijftienvijftigjarig bestaan*.

April. Menno Brinkman wordt met ingang van 16 april aangesteld als chef bureau Voorlichting. De raad gaat akkoord met het opknappen van de Bolensteinsestraat. Wethouder Rombouts, voorzitter

van de ambtelijke werkgroep bezuinigingen, roept de burgers op om mee te denken. 28 april brandt de 'Mallejan' aan de Gageldijk uit. In park Vechtenstein wordt een kinderboerderij geopend. Ter ere van het tienjarig bestaan van Maarssenbroek staat er een Boeing 707 op de Zuilense ring, waarin een tentoonstelling is ingericht. *De Jan-Geerte in het nieuw*. De verbouwde lagere school is nu uitgebreid met ruimte voor de kleuters en de nieuwe R.K.Basisschool Jan-Geerte in Maarssen is een feit. Er wordt op 18 april een peuterspeelzaal in Spechtenkamp geopend. De opbrengst van de Oranje braderie van de N.H. kerk is dit keer bestemd voor de verbouwing van het jeugdhonk. De heer Chris Odijs wordt gehuldigd omdat hij vijftientig jaar een zeer gewaardeerd bestuurslid is van het C.N.S., Christelijke Nationale Schoolvereniging. De rommelmarkt van de Jan Campertgroep brengt f 8300,- op. Juwelier Berk op de Kaatsbaan viert zijn vijftientigjarig jubileum. In Tienhoven vindt traditiegetrouw op Koninginnedag de allegorische optocht plaats. Ditmaal is er zelfs een kruisraket te zien.

Mei Op de Emmaweg, Termeerweg en de Beekweg zijn de verkeersdrempels in gebruik genomen. *Ruim 4100 handtekeningen 'Maarssen kernwapenvrij'*. Op twee plaatsen in Maarssen is de politie begonnen met het ingraveren van postcode en huisnummer in het frame van de fiets. Op de eerste dag werden in Maarssenbroek 422 fietsen gegraveerd en in Maarssen 130. Zou dit het fietsenstelen verminderen? Voorzitter Jaap Verkoost van de Jan Campertgroep wordt geïnterviewd door het Maarsse Nieuwsblad. Hij staat negende op de lijst voor het CDA. Zijn werk als gymleraar is nog goed te combineren met zijn studie MO- pedagogiek en zijn werk voor de onderwijscommissie. *Maarsse naar Tjon A Ong damkampioen van de provincie Utrecht*. Voor het clubhuis van de Maarsse Hockeyvereniging wordt de eerste paal geslagen op het nieuwe sportpark aan de Zandweg.

Juni De heer Komdeur CDA geeft zijn visie op de nieuw te bouwen wijk Zandweg Oostwaard. Hij pleit voor het eerst aanleggen van een wijkje met alleen koophuizen tussen de Huis ten Boschstraat en het bos van Vechtenstein. In de kleine linkse partijen PSP, PPR en CPN komt de discussie op gang over verregaande samenwerking. Het politiebureau verhuist definitief naar Maarssenbroek en een wijkpost in het dorp zit er niet in. UN kopt: *Opheffing bij veel bewoners in verkeerde keelgat*. Het bureau Huisvesting wordt in het oude gebouw aan de Pieter de Hooghstraat gevestigd. Het vakantie festival, dat dit jaar voor de zesde keer in Maarssenbroek wordt gehouden, zoekt vrijwilligers. Het festival staat in het teken van de ruimtevaart. *Het Sociaal Cultureel Centrum 't Zand is niet meer weg te denken uit de Maarsse gemeenschap*, zeggen Immetje de Jong en Peter Meijer een jaar na de opening. Er zal een hoofd beheer worden aangesteld. Na dertig jaar gaat de Westbroekse binnenmolen in Oud-Zuilen weer draaien. Vrijwillig molenaar de heer J. Pouw zal hem iedere zaterdag, als het weer het toelaat, laten werken. De braderie op de Kaatsbaan is een groot succes. Zondag 29 juni wordt al voor de zesde keer de jaarlijkse fiets-puzzeltocht gehouden.

Juli Een ambtelijke werkgroep gaat onderzoeken of er computers moeten worden aangeschaft t.b.v. de gemeentelijke administratie. Korpschef Gros neemt vijf Volvo's in ontvangst voor de politie. Het afmeren langs de Vecht wordt tijdens het seizoen beperkt tot maximaal twee nachten. Langs de Herengracht mag zelfs helemaal niet afgemeerd worden. Verzorgingshuis De Wolfshoek viert haar twintig-jarig bestaan. In de VAR van 7 juli staat een interview met Dick Dekker, die dan al veertig jaar ingezetene is van Maarssen. Hij heeft aan de wieg gestaan van vele verenigingen, w.o. de HKM. Johnny Kraaikamp sr. reikte de zwemdiploma's uit in het Bisonbad. Dan begint de vakantie.

Augustus De uitgave van het gemeentelijk infoblad 'Kijk op Maarssen' wordt om financiële redenen gestaakt. In Maarssenbroek wordt begonnen met de bouw van een nieuw hoofdstation. De eerste Jenaplanschool De Regenboog is met een tweede kleutergroep gestart. De traditionele cursusmarkt wordt gehouden in 't Zand. Huize Maria Dommer aan de Vondelstraat is na zestien jaar aan een opknapbeurt toe. Herman Brood opent het seizoen in de Kasbah. De bekende Tienhovenaar Theo Schouten is vijftientig jaar in dienst bij de PTT. *Maarsse krijgt mogelijk vliegveld voor ultralichte vliegtuigen*, de Vechtstroom 17 augustus. Er is sprake van opheffing van de veerdienst over het Amsterdam-Rijnkanaal ter hoogte van de ACF. De gemeente Utrecht wil de veerdienst uit de vaart nemen uit bezuinigingsoverwegingen. Eind augustus gaat iedereen weer naar school. Er is nog geen vakantie spreading.

September. In het oude dorp is kennelijk toch behoefte aan contact met de politie, want het politie-sprekruur in Goudestein wordt uitgebreid van twee naar drie ochtenden per week van 10.00 tot 12.00 uur. Brandweercommandant A. van Ee van de vrijwillige brandweer Maarsseveen/Tienhoven krijgt van burgemeester Waverijn een oorkonde met speld uitgereikt wegens 30 jaar trouwe dienst. C. Verhoef werd geëerd voor 25 jaar en Meindert de Graaf voor 12½ jaar. De brandweer M/T was zojuist derde geworden bij de landelijke brandweerwedstrijden in Haren, Groningen. De Ten Boomschool in Fazantenkamp bestaat vijf jaar. De heer H.W. Dekker is 25 jaar hoofd van de Mr. Groen van Prinstererscholen. In Maarssenbroek wordt in de bibliotheek het vijfenzeventighonderdste lid ingeschreven. De heer J. van Veldhuizen, beter bekend als de 'borstelkoning', krijgt ter gelegenheid van zijn afscheid een koninklijke onderscheiding. Niet alleen door zijn groothandel in borstels en touw is Van Veldhuizen bekend in Maarssen. Naast het vele werk dat hij verzette voor de katholieke gemeenschap, waarvoor hij al eerder een hoge onderscheiding van de Paus ontving, was hij o.a. ook één der mede-oprichters van de HKM.

Oktober Deze maand zijn er jubilarissen bij de Maarsseense vrijwillige brandweer. De heren J.J. van Dijk, F. Kouwen, W. van Kooten, D. Lodder, J. Niekerk, P. Stoof, A. Verdam, Th. Verdam en G. Woerdman krijgen een medaille en oorkonde voor 12½ jaar trouwe dienst. Voor 25 jaar werden de heren C. van Bart, J. van Vredendaal en M. Kouffeld onderscheiden. De bussen van Centraal Nederland krijgen voorrang in Maarssen, waar een systeem in de verkeerslichten is ingebouwd dat de buschauffeurs zelf kunnen bedienen. VAR: *Tienhoven heeft de eerste Maarsseense basisschool.* Als één van de eerste scholen in ons land heeft men in Tienhoven, met toestemming van het Ministerie van Onderwijs, de kleuterschool bij de lagere school ingelijfd. De laatste paal voor de vestiging van een tweede apotheek in Maarssenbroek gaat de grond in. De West-Hill kinderkapel viert haar 70-jarig bestaan. Er vindt een forumdiscussie plaats in 't Zand over deelname aan de vredesdemonstratie in Den Haag, georganiseerd door het *Maarssens Comité Kruisraketten Nee*. Seth Gaaikema treedt op met een try-out van zijn nieuwe programma 'Orakel'. *Operettegezelschap Grinzing viert twintigjarig bestaan.* Wethouder Van den Oosten reikt clubkleding uit aan de leden van de Biljart Vereniging Lange-gracht.

November Op 1 november verschijnt de eerste uitgave van 'Kijk op Maarssen' in het blad Groot Utrecht, editie Maarssen. Na dertien jaar deel te hebben uitgemaakt van het bestuur van Maarssen wordt wethouder Cees van den Oosten gekozen tot Gedeputeerde van de Provinciale Staten van Utrecht. Sint Nicolaas wordt op 19 november in Maarssen welkom geheten en een weekje later komt hij langs in Bisonspoor. In 't Zand wordt een tentoonstelling over racisme geopend, ruim 800 leerlingen van lager- en middelbaar onderwijs zullen de tentoonstelling bezoeken. Pianist Rob Hoeke treedt op in 't Schippertje. Er worden maar liefst zes gouden huwelijken gevierd in de gemeente. Zeker een goede maand om te trouwen, vijftig jaar geleden. Toneelvereniging Kunst en Strijd treedt voor het voetlicht met 'Dag mevrouw Puffin' van Arthur Lovegrove. Tennis- en squashcentrum 'De Zonnebaan' wordt door de burgemeester geopend.

December De bouw van het geluidsscherm aan de A2 gaat van start. Wethouder Rombouts kondigt aan zijn plaats per 1 februari beschikbaar te stellen. De heer J. Verdonk zal hem opvolgen. Nu ontstaat er comotie in de politiek, want de VVD heeft mevrouw Van Zelst-Van Dalen naar voren geschoven voor de plaats van Van den Oosten. Volgens de heer Broeke van Maarssen 2000 kan Maarssen in deze moeilijke tijd niet met twee nieuwe, goedwillende, maar onervaren wethouders naast Cor de Vries verder gaan. Hij pleit voor de benoeming van een vierde wethouder. Postkantoor directeur Jansen neemt afscheid en wordt opgevolgd door F.C. Aertsen, als algemeen directeur van de Maarsseense PTT. Op 13 december valt de eerste sneeuw. Maarssen heeft haar eerste opbaarcentrum tegenover de Dr. M.J. Sandersschool aan de Harmonieweg 3. Jan van Amerongen treedt af als directeur van de streekmuziekschool Abraham Feijten. Toneelgroep Voetlicht brengt 'Soort bij soort' van Jan Staal. Over spelen met vuurwerk wordt niets vermeld.

Marja Hatzmann

Uit de oude schoenendoos (Nr. 13)

Bolensteinseweg

Van deze foto, een oude opname van de Bolensteinseweg, kunnen we echt niet zeggen dat hij uit een oude schoenendoos afkomstig is. In tegenstelling daarmee wordt hij al jaren, keurig geadmini-
streerd met het nummer 10110-306, bewaard bij het Amsterdamse gemeentelijke archief. Welke fotograaf hem maakte is niet bekend. Ook omtrent het waarom van de foto weten we niets. Op de achterzijde van de foto staat wel een stempeltje dat mogelijk enige duidelijkheid geeft over de opdrachtgever. Het vermeldt namelijk dat de opname oorspronkelijk behoord heeft tot het FOTO-ARCHIEF (van de) Dienst Publieke Werken, Afd. STADS-

ONTWIKKELING, (gemeente) Amsterdam. Gelukkig staat er met potlood ook nog op de achterkant geschreven dat de foto dateert van augustus 1943, zodat we exact weten dat hij dit jaar 60 jaar geleden werd gemaakt. Uit de stand van de wijzers van de klok van de RK-kerk (nog op zijn oude plaats!) en de schaduw van de boompjes kunnen we zelfs opmaken dat het kwart voor drie 's middags was. Maar wie zijn de twee kinderen in de verder totaal uitgestorven, nog erg dorpse straat? Broer en zus? Wonen zij nog in Maarssen? Wie het weet mag het zeggen! Hun leeftijd zal, dunkt mij nu omstreeks 65 jaar zijn.

Naar aanleiding van de foto, De Langegracht in 1941, in het vorige nummer meldde mevrouw José Verkroost dat zij in een van de metselaars haar grootvader Johannes van Fulpen herkende. Hannes van Fulpen woonde vroeger op de Kaatsbaan.

Heeft u vragen of opmerkingen over deze foto of heeft u misschien zelf onbekende oude foto's, waar u meer over wil weten, dan kunt u dit schriftelijk of telefonisch doorgeven aan:

J.H. Sagel, V. Lingelaan 85, 3602 PB Maarssen, Tel: 561457, e-mail: jhsagel @ zonnet.nl

Inhoudsopgave

periodiek van de Historische Kring Maarssen

29^e jaargang 2002

Auteurs:

Cees Bloemendaal , De Langegracht te Maarssen,	
deel 9, blz. 15 - deel 10, blz. 33 - deel 11, blz. 76 - deel 12, blz.	97
J. Dijk , Vereeniging tot Verzekering van het Duurzaam Voortbestaan van een Bewaer-	
school te Zuylen,	deel 3, blz. 48 - deel 4, blz. 67, deel 5 - blz. 101
Henny van Elk , Peter van Dulcken, Schout van Maarssen (1649-1659)	blz. 17
Marja Hatzmann , Het jaar 1979 in Maarssen	blz. 11
Auke Hoekstra , Van altzangeres tot doktersvrouw	blz. 8
Hettie van Linge, een lastig wurm ...	blz. 41
Kees Valkenstein – een veelzijdig kunstenaar	blz. 44
De Rietveldsprekkamer van dokter Hartog	blz. 60
En jij wordt notaris ...	blz. 117
Geneesheren uit de vorige eeuw,	deel 3, blz. 23 - deel 4, blz. 63 - deel 5, blz. 94
Nolda Hogenhout , De herberg en de gerechtskamer, beter bekend als Café	
Het Olde Regthuys te Tienhoven	blz. 85
Hans Sagel , Bij de voorplaat	blz. 3
Uit de oude schoenendoos, no.9, blz. 27 - no.10, blz.52 - no.11, blz. 80 - no. 12, blz. 120	
Ria Tijhuis , Kringnieuws	blz. 1, blz. 29, blz. 54, blz. 81
Benno Visschedijk, De Historische Kring Maarssen bestaat dertig jaar	blz. 82
Arie de Zwart , Patriotten in Maarssen, samenwerking aristocraten en democraten	blz. 35
Patriotten oefenden in het park van Ter Meer	blz. 70
Maarssen tussen patriotse en Bataafse revolutie	blz. 104
De plaats waar de R.K.- kerk staat.	blz. 56

Varia:

Bibliotheek	blz. 5
Convocatie	blz. 16
Inhoudsopgave, 28e jaargang 2001	blz. 28
Kring Kroniek	blz. 3, blz. 31, blz. 56, blz. 83
Van het Museum Maarssen, deel 1,	blz. 100
Nieuwjaarswensch van de aschman	blz. 6
Van de penningmeester	blz. 31, blz. 84

TOPKLASSE

BRINKHOF AANNEMERS
Machinekade 6 Maarssen Tel. 561456

TOPKLASSE

SIERO SCHILDERS
Nassastraat 71 Maarssen Tel. 562310

Ruim 40 jaar in Maarssen!

WoonArt VAN WAAY - alles tussen vloer en plafond

Nassastraat 18 • Maarssen • Tel. 0346 - 561897 • Fax 0346 - 570097

TWEEWIELER-SPECIALIST

DE HAAN

VERKOOP EN REPARATIE TWEEWIELERS

ONDERDELEN EN ACCESSOIRES.

EIGEN REPARATIE-AFDELING

**OPEN MA/T/M VRIJ. 8.00-12.30 / 13.30 - 18.00
VRIJDAG AVOND 19.00/21.00
ZATERDAG 8.00-16.30
WOENSDAG GESLOTEN.**

**NASSAUSTRAT 105
3601 BD MAARSSSEN
0346-561615**

**BOUWBEDRIJF
DE JAGER**

**Bouwbedrijf De Jager
Tuinbouwweg 33
3602 AT Maarssen
Tel. 0346 - 552454
Auto 0653 - 442034
Fax 0346 - 551920**

- **Voor verbouwingen**
- **Aanbouwen**
- **Badkamers**
- **Keukens**
- **Div. onderhoudswerken**